

ADAKÁLEI NÉPDALOK

KÚNOS IGNÁC ADAKÁLEI NÉPDALOK

A kötet megjelenését támogatták:

A Nagykun Hagyományörző Társulás, Kecze István
elnök Kisújszállás, Kovács Sándor, a Jász-Nagykun-
Szolnok Megyei Önkormányzat elnöke, Szolnok,
Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár és Művelődési
Intézet, Szolnok

Karcag

Györfi Sándor
Kovács Károly
Lévai Kálmán
Ökrös Gábor
Dr. Olajos Andrea

Szolnok

Dr. Horváth László
Szathmáry István
Kovács Sándor
Dr. Vincze Gyula

ISBN 978-963-12-1108-5

A borítón Adakále szigete
egy 20. század elejéről való képeslapról.

Kiadó: Mark Egyesület, Szolnok
Felelős kiadó: Nagy Levente

Könyvterv, tipográfia:
Tímár Tamás – TT Play Kft.
Nyomdai munkálatok:
Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József

ADAKÁLEI TÖRÖK NÉPDALOK

KÚNOS IGNÁC
GYŰJTÉSÉT VERSBE SZEDTE
KAKUK ZSUZSA

KÚNOS IGNÁC HALÁLÁNAK 70. ÉVFORDULÓJA
EMLÉKÉRE

Ez a ..... számú példány

Szerkesztő: Bartha Júlia

Karcag
2015

Bevezetés

Adakále a Dél-Duna «Kazán-szorosnak»-nak nevezett, sziklával teli kanyarulatának legészakibb részén, Orsova városával szemben, tőle 500 méternyi távolságban fekszik a folyó közepén. Déli irányba haladva, Adakálétól négy kilométernyire van a Széchenyi István kezdeményezésére, Vásárhelyi Pál mérnök tervei alapján 1833-37-ben kialakított Vaskapu.

Története során – földrajzi helyzete miatt – a sziget állandó harcok színhelye volt. Orsova a 11. század végétől kezdve a törökök balkáni terjeszkedéséig a Magyar Királysághoz tartozott. 1520-ban foglalták el a törökök, és kisebb megszakításokkal a pozsareváci békéig (1718) birtokolták. Maga a sziget 1716-ban vált fontossá, amikor Orsova védelmi rendszerét a szigetre is kiterjesztették. 1738-ban azonban a törökök visszafoglalták, s most már másfél évszázadon át az ő kezükben volt egészen 1878-ig, amikor a berlini szerződés az Osztrák-Magyar Monarchiának juttatta. 1918-ban azonban Románia birtokába került.

Adakále végzetes sorsa a 20-dik század 60-as éveinek végén, 70-es éveinek elején teljesedett be. Jugoszlávia és Románia közösen kibővítette a Vaskapu rendszerét, új duzzasztó műveket épített. 1967-68-ban a sziget lakóit kitelepítették, s 1972-ben a felduzzasztott Duna véglegesen ellepte a szigetet. Erődítményeinek és műemlékeinek egy kis töredékét a Turnu-Severintől délre fekvő Şimion szigetre telepítették át.

Adakále bazárja 1912-ben

Az egykor volt sziget földrajzilag igen hasonlított a mi budapesti Margit-szigetünkre. Hosszan elnyúló területe 1,8 km és 400 m széles volt (a Margit-sziget adatai: 2,5 km és 500 m). Időjárását kemény, széljárásos telek, sok havazás és a befagyott Duna jellemezte. Tavasszal viszont kivirult a sziget, akác, nyárfa és fűgefa, mindenféle kerti virágok, főleg magnólia, rózsza és orgona virágozott. Termékeny földjén különböző gyümölcsöket, szőlőt, búzát, kukoricát és dohányt termesztettek. A sziget a Monarchia alatt élte virágkorát, amikor is új épületek, virágos ligetek és parti sétányok keletkeztek. A természeti szépségekben párját ritkító szigetet turisták is szívesen látogatták. Lakóinak száma – Kúnos Ignác ottjártakor (1891) – mintegy 500-550 lehetett.

A sziget bevonult a magyar irodalomtörténetbe is. Jókai Mór talán legnépszerűbb regényének, az *Aranyember*-nek (1872) «Senki szigete» ugyanis azonos a mi Adakále szigetünkkel. Jókai több alkalommal járt a szigeten, és az itt tapasztaltak alapján írta meg a regény megejtően szép részleteit.

Adakále bazárja 1912-ben

A sziget a történeti forrásokban többféle néven szerepel. Török neve *Ada-Kale* (ritkábban *Ada-Kala* vagy *Ada Kalesi*), ami a török *ada* 'sziget' és *kale* 'vár, erődítmény' összekapcsolásából keletkezett, jelentése «Szigetvár» vagyis 'szigeten épült vár, erődítmény'. Gyakran találkozhatunk az *Ada-Kaleh* alakkal is, ami a románban alakult ki. Régebben *Ada-i Kebir* alakban is előfordult, ennek jelentése «A nagy/hatalmas/erős vár/erődítmény». Német neve *Karlfried*, franciául *Carolina* volt. Orsovához való közelsége okán – főleg magyar forrásokban – előfordul *Régi-Orsova*, *Új-Orsova*, *Orsova szigete* néven is. Kúnos Ignác *Ada-Kále* alakban írta, én pedig a törökben összevont *Adakale* – kiejtve *Adakále* – alakban használom.

Kúnos Ignác 1890-ben végzett széleskörű etnográfiai kutatásokat Adakále szigetén, s ezeknek során török népdalokat és népmeséket gyűjtött. A gyűjtésben segítőtársa volt az adakálei *Mehmed Fehmi* tanító. Kúnos első, kisebb cikke már ugyanebben az évben megjelent, s azokat a mánikat tartalmazza, amelyek későbbi, általunk bemutatandó anyagunkban is szerepelnek („*Türkische Gedankenlieder*” aus *Ada-Kale*).

Bazár

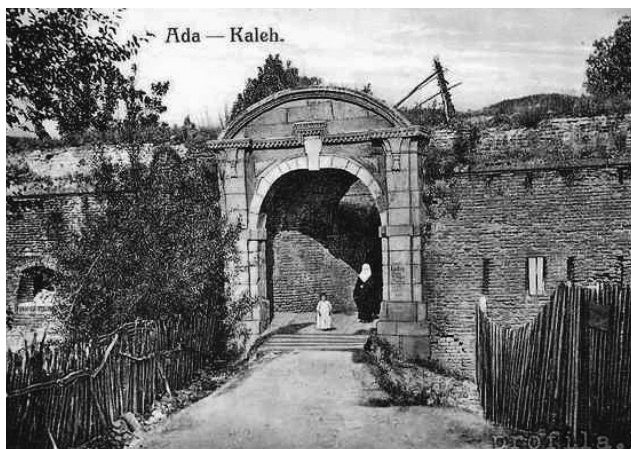
In: *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. II. 1890-1892, S. 51-55).*

1906-ban jelent meg munkánk anyagát képező nagyobb kiadása, az adakálei népdalok gyűjteménye (*Adakálei török népdalok*. Budapest, 1906). Bár jelenleg nem foglalkozunk vele, meg kell még említenünk az Adakáleban gyűjtött népmeséit is (*Türkische Volksmärchen aus Adakale*. Leipzig, 1907). Kúnos Ignác ezekkel a munkáival megmentette az utókor számára a később eltűnő Adakále folklorisztikai értékeit.

Utána csak 60 év múlva, 1950-ben ment újra Adakále szigetére a bukaresti egyetem fiatal tanára Vladimir Drimba, de ő elsősorban nyelvi szempontból végzett kutatásokat. Terjedelmes, mintegy 4000 lapnyi anyagát azonban nem adta ki, csak Németh Gyula későbbi, a vidini török nyelvről szóló munkájában tudta felhasználni a számára Vl. Drimba által felajánlott anyagot.

A következő, a török nyelvjáráskutatásban kiemelkedően jeles munkát Németh Gyula a budapesti ELTE

Adakále erődje

Török Filológiai Intézetének vezető professzora végezte el. Németh Gyula 1959-ben egy hónapig volt a Román Tudományos Akadémia meghívott vendége és nyelvjáráskutató útja során Vladimir Drimbával együtt elmentek Adakáléba is, de ott már igen kevés anyagot tudtak gyűjteni. Viszont a korábban VI. Drimba által gyűjtött anyagot – vagyis annak jelentős részét – felhasználta, bedolgozta a vidini török nyelvjárásról szóló hatalmas munkájába (J. Németh, *Die Türken von Vidin. Sprache, Folklore, Religion*. Budapest 1965). Németh Gyula ugyanebben a munkájában Kúnos Ignác anyagára is gyakran hivatkozik.

A következő, konkrétan adakálei anyag R. Nikola kolozsvári folklórkutatótól származik, aki 1964 és 69 között népzenei kutatásokat végzett Adakáléban (*Folclorul turc din insula Adakaleh*. București, 1971).

Ezután sajnos már semmit nem lehetett tenni. Adakále szigete menthetetlenül elmerült a Duna hullámai alatt. Ezek után Eugenia Popescu-Judetz foglalkozott még Adakále történetével, s ezt a munkát törökre is lefordították: Eugenia Popescu-Judet, *Adakale*.

Çevirenler Aysun Kiran, Olcay Yıldırım. Yayırna hazırlayan Bülent Aksoy. İstanbul, 2006. Természetes vágyként ébredt fel tehát bennem, hogy a magyar történelemben és irodalomban is szerepet játszó Adakále emlékét felélesszem, s a népdalok iránt érdeklődő közönségnek magyar nyelven is bemutassam ezeket a nagyon szép, régi török népdalokat.

Mecset Adakálén

Kúnos Ignác 1906-ban megjelent „Adakálei török népdalok” c. munkája 80 hosszabb török népdalt (török nevén *türkü*-t), 12 rövidebb, négysoros *máni*-t és egy török népszokáshoz, a helva-osztó ünnepséghez kapcsolódó 83 háromsoros versikét tartalmaz.

A szerző mindhárom csoportban közli a török nyelvű szöveget az akkori tudományos átírási rendszernek megfelelően, mivel akkor még nem létezett latin-betűs török írás és a török szöveg magyar fordítását. Ez a fordítás azonban csak a verssorok számában igazodik az eredeti török szöveghez, tulajdonképpen nyers, prózai fordítás, jóllehet sok helyen követi a török dalok ritmusát. A népdalokat megszámozta ugyan, de érezhetően semmi rendszert nem állított fel bennük. A szövegek végén kevésnyi jegyzetet is közölt a dalokban előforduló török szavakról, majd bemutatta a török verselés jellemzőit és az adakálei török nyelvjárás sajátosságait.

Feldolgozásomban követem Kúnos rendszerét, de az anyag jelentős részét kitevő népdalokat megpróbáltam tartalmuk és verstani sajátosságaik alapján elrendezni.

A népdalok kisszámú, de történelmi fontosságú darabjait „Múltidéző énekek” címen az első csoportban mutatom be. Ezen dalok három legfontosabbika a *Budin türküsi* (Budavár dala), amely Buda elestét (1686) siratja, a *Duna türküsi* (Duna dala), amely a szigetet körülölelő folyó sorsát énekli meg és az *Adakale türküsi* (Adakále dala), amely a helyzete miatt oly sok történelmi csatát, veszteséget megért szigetről énekel. Mindhárom dal csak töredéke egy-egy nagyobb dalciklusnak. Ezek után következnek a lakói által olyannyira szeretett szigetről szóló dalok, amelyek között most már nemcsak történelmi vonatkozásúak vannak, hanem egyszerűen szerelmes dalok is, amelyek valamiképpen mind a szigethez kapcsolódnak. Ezekben a dalokban sok a helyi vonatkozás, historiatlan is igazolt helynevek szerepelnek bennük (*Aljon dombja, Terzi völgye, Kasztel, Fetiszlám, Orsova, Belgrád, Bosznia*).

Néprajzi gyűjtésen Kúnos Ignác (középen, karba tett kézzel) és Györffy István (a kép bal szélén kalapban) 1912-ben

A gyűjtemény legnagyobb csoportját képező szerelmes versekben rendkívül gazdag kifejezési formákban jelenik meg az emberiség ezen örök érzélemlésvilága.

A szerelmezt leginkább a török *yâr* szóval jelölik, ami nőt is, férfit is jelölhet, de a versek majdnem kivétel nélkül nőkről szólnak, nők iránti szerelmet fejeznek ki. A szeretett nő megszólítása és jellemzése pedig százféle lehet. Íme néhány példa: *szultánom, efendim; rózsám, rózsaszálam; báránycám; holdam, holdfényem, hajnali csillagom*. A kedves jelzői: *holdarcú, holdfényű, angyalarcú, tündérencú; mámoros szemű, íjszemű, ívelt szemöldökű, nyilazó szempillájú; gyöngyajakú, rubinajakú; hókeblű, narancskeblű; nádderekű, ciprustermetű*. A férfi jelzői lehetnek: *kos, szarvas, oroszlán-szívű*. A szerelem maga pedig *tűz*, amitől *elég, elhamvad* vagy *megőrül* a szerelmes, de lehet *méreg, ital* is, ami *kehelyből, pohárból* felhajtva pusztítja el a szerelmezt.

A szerelmes versek legtöbbször valamilyen természeti képpel kezdődik. Ezeknek leggyakoribbika a szigeteket körülölelő *Duna*, s a hozzá kapcsolódó *hajózás*, valamint a *hegyek, sziklák, völgyek, mezők, rétek* és a

szél, köd, felhő. Az égitestek körül leginkább a *hold* és a *hajnalcsillag*.

Megelevenedik a sziget növény- és állatvilága is: virágok (*rózsa, jázmin, jácint, nárcisz, tulipán*), fák és gyümölcsök (*gesztenye, gránátalma, dió, körte, meggy; fenyő, tölgy*); állatok (*kos, bárány, szarvas*) madarak (*daru, sólyom, fülemüle, pacsirta, gerle, pillangó*), de leggyakrabban a *bülbül*, a szerelem éneklő madara.

A versek hangja szaggatott, rapszodikus, egyik képről szökken át a másikra. Gyakran szinte ahány versszak, annyi költői kép jelenik meg bennük. Hangulatuk leginkább szomorú, kesergő, vágyakozást kifejező.

A török népdalok – miként a magyar népdalok is – szótagszámláló versek, azaz a dalok ritmusa a szótagok számán alapszik. Szemléletesen fejezi ezt ki a török *parmak hisabı* elnevezés, melynek jelentése «ujj számlálás», vagyis a szótagok ujjon való kiszámolása.

Anyagunkban a leggyakrabban előforduló formák a következők:

- a. 4+4 szótag. Pl.

*Sziget előtt hegyek vannak
négy oldalról vizek folynak
a kedvesem sír mindennap*

- b. 4+3 szótag. Pl.

*Ágon körte lengedez
földre hullva mézes lesz
ha vezírnék fia is
mégis lányért epedez*

- c. 4+4 szótag az első sorban, 4+3 szótag a következő sorban. Pl.

*Egy gonosznak, egy zsarnoknak
adtam oda szívemet
odaadtam, de nem kaptam
tőle sose kegyelmet*

- d. 4+4+3 szótag. Pl.

*Jajomtól már kizöldültek a hegyek
kinyílottak, díszet öltöttek a kertek
szegény fejem hol sírdogál, hol nevet*

- e. Jóval ritkábban fordul elő – anyagunkban is csak mindössze ötször –, hogy az első sor 4+4 szótagját 2+3 szótag követi. Pl.

*Daruvadásznak mondjátok
körbe ne járjon
éjszaka a kedvesem jön
senkit ne bántson
emeld leány salvárodát
por rá ne szálljon*

A leggyakoribb rímképletek a következők:

a a a. Ez érvényesül minden hámosoros versben, ritkábban a négy- vagy hatsorosokban is előfordulhat. Lásd az előbbi a.) és d.) példát.

a a b a. Ez a négysoros versek leggyakoribb rímképlete; lásd az előbbi b.) példát. Ritkábban előfordul az a b a b vagy a a b b rímképlet is.

Kúnos Ignác

a - a - a. Ez a hosszabb, 11 szótagos versek rímképlete; lásd az előbbi e.) példát. De gyakori a két sorral rövidebb, 8 szótagos verseknél is; lásd az előbbi c.) példát.

Mint a fenti példákból is látható, a török népdalok leginkább három- vagy négysorosak, ritkábbak az ezeknél hosszabb hat- vagy nyolcsorosak. Egészen kivételesen öt- vagy hétsorosak is találhatók.

Az igen gyakori refrén (rövidítése: R) legtöbbször két sorból áll, de lehetnek négysorosak, kivételesen egysorosak is. Ritmusuk és rímképletük rendszerint megegyezik az őket megelőző versszakokéval, de részben vagy teljesen el is térhet tőlük.

E terjedelmes gyűjteményt egy kisebb versciklus követi: 14 négysoros máni.

A „Senki szigete”

A máni a török népköltészet egyik leggyakoribb típusa. A mánik egymással semmilyen tartalmi vagy logikai kapcsolatban nem lévő négysoros versek. Minden soruk 4+3 szótagból áll, leggyakoribb rímképletük - a - a, vagyis a páros sorok rímelnék. Tartalmilag ezek is a szerelmi költészetbe tartoznak.

Kúnos gyűjtését egy inkább néprajzilag, mint irodalmilag értékes anyag zárja. Ez az ún. helva-ünnepség menetét írja le, amely a helva nevű édesség szétosztása és elfogyasztása közben énekelt dalocskákat tartalmazza.

Kúnos részletes beszámolója közvetlenül 1891-es adakálei útja után megjelent az „Ethnográfia” c. folyóiratban (Ethnographia II. 133-138 és 213-218, Budapest). A *helva gecesi* (= helva este) elterjedt népszokás a törököknél, de Adakálében az általános szokástól eltérően végzik. Az adakálei helva-ünnepséghez egész kis költeménytár fűződik, a helva-ünnepség ugyanis dalok kíséretében folyik.

A helva egy gömbölyű, kis édes tészta, mely lisztből és cukros vagy mézes vízből készül, apróra vágott diót vagy mogyorót is tesznek bele, majd dió nagyságú kis gömbökre gyúrnak és édes lében, rendszerint mézben kisütik. Ezt nevezik *top*-nak azaz golyónak, gömböcnek, labdacsnak, Kúnos fordításában fánc-nak. Ezt ünnepélyes éneklő menetben elviszik a kijelölt személy házába és ott – ugyancsak állandó éneklés közben – elfogyasztják. Ezek a három sorból álló kis versecskék az ünnep lefolyását tükrözik, jóllehet alig-alig van köztük összefüggés. Minél közelebb érnek a megtisztelendő házhoz, annál vígabb és tréfásabb verseket kevernek az éneklésbe. A helvázás után *serbet*-tel, édes italokkal kínálja a gazda a vendégeit, és kávé rekeszti be a mulatozást.

Ezekből a kedves-mókás dalokból is közlünk jó néhányat, a Kúnos által megadott összekötő szöveggel együtt.

Végezetül néhány szó Kúnos török anyagának nyelvészeti értékéről.

Kúnos adakálei gyűjtése volt az első olyan anyag, amely a török nyelvjárásoknak egy sajátos rétegét, az úgynevezett nyugat-balkáni török nyelvjárást képviseli. Ennek rendkívüli sajátossága, hogy egy századokkal korábbi, archaizáló török nyelvjárást mutat be. Olyan hangtani jelenségek találhatók benne, amilyenek a 16-17. században nyelvünkbe került oszmán-török jövevényszavainkban ugyanígy mutatkoznak. Ilyen jelenség például, hogy az adakálei nyelvjárás ugyanúgy nem ismeri az ajakműködés szerinti illeszkedést, ahogyan a századokkal ezelőtt átvett jövevényszavaink sem ismerték. A labiális-illabiális illeszkedés a mai török nyelvben szigorú hangtani szabály, ami a 17. század után alakult ki a törökben, de az adakálei nyelvjárás nem vett részt ebben a folyamatban. Kúnosnál pl.

ilyen alakokat találunk: *hanum* 'asszony', *boyın* 'nyak'; *gülümi* 'rózsámat', *açtuk* 'kinyitottuk'. Ezeknek mai török alakjai: *hanım*, *boyun*; *gülümü*, *açtık*. Másik példa: Kúnos anyagában megmaradt az eredeti g hang, amely a mai törökben már ğ-nek vagy y-nek hangzik. Pl. *dag* 'hegy', *degil* 'nincs', ezeknek mai török alakjai *dağ* és *deyil*.

Nem nyelvjárási jelenség, hanem az egykorú, 19. századi török irodalmi nyelvre jellemző, hogy sok régi, ma már nem használatos, perzsa eredetű szókapcsolatot alkalmaz. Kúnos anyagában is gyakoriak az ilyen kifejezések, mint pl. *bād-i sebah* 'hajnali szél', *lāl-i leb* 'rubint ajak'.

NÉPDALOK

Múltidéző énekek

1. Buda siratása

Ne énekelj fülemüle tavasz lett
fülemüle sóhajtása megsebzett
rózsaszedés ideje elérkezett

Forrásoknál abdeszt már nem vehető
dzsámikban ima nem énekelhető
sok szép vidék pusztasággá enyésző

Budavárnak mily hosszú a bazárja
közép helyen Mehmed szultán dzsámija
a Kábához hasonlít az alakja

Budavárban szerdár lánya én vagyok
anyám-apám szemefénye én vagyok
kalitba zárt festett bárány én vagyok

Elkábultunk, lőportorony kigyulladt
a szultáni dzsámik tűzben hamvadtak
ártatlan gyermekek tűzben pusztultak

Legelső a végvárok között Buda
vérrel van a földje-köve átgyúrva
cserkesz zászlós az első vértanúja

Kible felől három ágyú eldördült
csütörtök volt, hogy a nap elsötétült
péntek nap volt, hogy Budát elvesztettük

R. Elvette német a mi kedves Budánkat

2. *A Duna dicsérete*

Tavaszi jöttén és nyáron mint mennyország
nyílik piros rózsája a Dunának
éjjel-nappal énekelnek pacsirták
szelíd szellőt hajt szele a Dunának

Csörgedezve folyik Dunának vize
töredezve olvadozik a jege
barátkozva jut Fekete-tengerbe
szigetünket mossa árja Dunának

Német hegyek forrása a Dunának
sose szűnik harca a végváraknak
vérrel van a földje-köve áztatva
végvárakat mossa árja Dunának

Forrásodat nem ismeri senki se
sok-sok anya sír utánad könnyezve
szívem gyászol mikor válok el tőle
örvényekkel folyik vize Dunának

Németek hegyéből jövén itt haladsz
hősök hegyén át nyitottad utadat
vért szomjazva ríkattad az anyákat
nincsen szó a hírét vinni Dunának

Hadd hirdessem én is a dicséreted
idegenek járták egykor vizedet
Belgrád, Budin fájdtja a szívemet
szigetünket mossa árja Dunának

3. Adakále dicsérete

Házunk előtt állnak magas hegységek
Adakále ágyúi eldördülnek
kost áldozott népünk a szigetünknek
Adakále dicséretét zengjétek!

Kedd napjától keddig bazárt állítanak
idegenek bennünket nem bántanak
más országok egyre kérdik sorsunkat
Adakále dicséretét zengjétek!

Várunkat a német és frank csinálta
nincs hasonló hozzá a nagy világba
vitézei páros pisztolyt hordanak
Adakále dicséretét zengjétek!

Szigetünk

4.

Szigetünk néz Fetiszlámra
köztük zúgó örvény árja
ágyúsai készek harcra.
Adakále szilárd szikla
nem hódol meg kemény tornya

Szigetünk kő köröskörül
sátrunk sáros kívül-belül
ellenség vesz minket körül.
Adakále szilárd szikla
nem hódol meg ifjúsága

Velünk szemben Kasztel tornya
köztünk folyik Duna habja
legény a lányt úgy óhajtja.
Adakále szilárd szikla
nem hódol meg Kasztel tornya

Orsova sziget bazárja
egész világ szeme rajta
benne vértanúknak sírja.
Adakále szilárd szikla
nem hódol meg nagy bazárja

5.

Boszniából üdvözet jött
jött, s átjárta szívemet
szeretőmtől hír érkezett
szabad most már Bosznia.

De mostanság, jaj mostanság
tilos nekünk Bosznia

Egy hajóm van, két árbocú
kapitánya hős szívű
legénye oroszán szívű
szabad most már a Duna

De mostanság, jaj mostanság
tilos nekünk a Duna

6.

Menj csak, menj csak szegény szívem
rózsa tiéd, ne fuss el
akármilyen ellenségnek
titkodat ne áruld el
Ez a világ oly mulandó
kedvesedtől ne fuss el!

Zöld levelek közepette
piros rózsának kelyhe
mely helyeken található
az én szívem kényelme

Ha kérded a kedvesemet
a sziget egyetlenje

Hold keltekor holddal szembe
forgó pillangó vagyok
kedvesemtől beteg lettem
éjjel-nappal lángholok

Szerelem italát ittam
biztos hogy őrült vagyok

7.

Szálljunk be a csónakba
menjünk át a szigetre
én is beleszerettem
egy fiatal legénybe

A dzsámikban ima van
nyáron rózsák virítnak
rózsám nem mondom annak
rózsák gyorsan hervadnak

A dzsámikban lépcső van
megint bánatba estem
ha bánattól meghalok
hogyan nyugodjak a földben?

A dzsámikban szőnyeg van
rajtam kívül ki is van?
ne menj kedves, ne menj el
Orsovában tűzvész van

8.

Sziget előtt elhaladtam
folyó vizeiből ittam
szeretőmtől is elváltam

A szigetnek kis kövei
szépen szólnak madárkái
szeretőm ív szemöldöki

Sziget előtt hegyek vannak
négy oldalról vizek folynak
a kedvesem sír mindennap

Másoktól hogy óvakodik
az orcája gödrösödik
piros ajka csókra nyílik

Rubint asszony, így nevezik
méz és cukor amit eszik
báránkám is öltözködik

9.

E szigetnek a házai
pusztuljanak a szobái
jaj hamisak asszonyai

Nőtlenégem hasznomra lett
elégetett, hamuvá tett
bensőm piros véresség lett

E szigetről eltávoztam
keserédes vizét ittam
szeretőmtől elszakadtam

R. Nem jutottam el célomig
öleltem csak három napig

10.

E szigetnek asszonyai
salvárt hordnak férfijai
hős legények az ifjai

E szigetnek homokútja
nyiladozik a rózsája
karon vezet a zsandárja

E szigetnek virágai
nem dalolnak pacsirtái
halkan szólnak szép szavai

E szigetnek virágai
táncot járnak táncosai
övbe dugva a bicskái

Duna vizén jégár reped
Orsováról lányok jönnek
fosztánjukra szót nem lelek

R. Ó te sziget, kedves sziget
mi elmegyünk, te itt maradj
menjen innét az idegen
Isten veled drága sziget

11.

Dervis vagyok, díszet nem hordok
kívüled mást nem kedvelek
csúfat soha nem szeretek

Belgrád vára szilárd szikla
csúnyák miatt csak sírás van
az Istentől segítség van

Kertész őrzi maga kertjét
lábát a kő meg ne nyomja
keblem szépeknek hajléka

Karcsú derék hajladozik
fekete fürt szétszóródik
narancs kebel csókoltatik

R. Lelkem szépnek áldozom
testem kedvesnek adom

12.

Szigetnek a vára nem dől, meredek
magas szeretőre rá nem nézhetek
nem pusztul el a világ, megölellek

Vár alatt az utam ide vezettem
ha meglát az őrség, jaj mi lesz velem
másnak jutott sorsul az én szerelmem

Dunának a partján jössz és elhaladsz
ringó sétálással zúzol álmokat
se szívből nem szeretsz, se le nem mondasz

Nem ennék, nem innék, dőlnék térdedre
aludnék, felkelnék, néznék kebledre
festékkal ívezett kékes szemedre

Végül otthagytam én őt, a kedveset
hegyek között járok, téged kereslek
el kell most már hagynom ezt a szigetet

R. Kedves rózsám tőled most elváltam én
szerelem tűzétől gyúltam s égtem én

13.

Terzi völgynek hosszú útja itt megy át
balta se vágja át jeges páncélját
drammonként árulják Orsova lányát

Aljon dombján abroncsokat javítok
abroncs török, én meg sírva fakadok
hegyőr ha meglátja mit is mondhatok

Ugyan engedd Fázli aga meg nekünk
nedves fát levágjuk, eladjuk neked
össze-vissza rossz pénz nem kell minekünk
tufári megtudja, mit csinál velünk

- R. Fatörzsos völgyekben vágunk törzseket
tufári megtudja, megver bennünket

14.

Topkapuból szálltam-jöttem, nyár volt még
szép szigetünk felett a köd borongott
utánunk vagy ötszáz lovas hajtatott.

Karja kötött én pajtásom ne sírjon
kendőt tartó ellenségem hadd ríjon!

Ha fel tudnék pejlovamra szállani
ha kezembe vehetném én a puskám
nem jöhetne ötszáz lovas énreám.

Karja kötött én pajtásom ne haljon
kendőt tartó ellenségem hadd ríjon!

15.

Én is mentem vadászni egy szarvasra
szarvas engem odavont egy hegycsúcsra
üdvözletem szálljon kedves rózsámra

Szarvas a te két szarvacskád kunkori
szarvas téged hol lehet megtalálni
szarvas téged zöld fűvel kell táplálni

Szarvas a te két szarvacskád bíborláng
honnan van e színes nárcisz virágág
megszerettem a szigeten egy leányt

R. Vaddal én nem viaskodom, szerelmem
lelkem tiéd, legyen nekem jó hírem!

Szerelmes dalok

A.

4+4 szótagszámú, háromsoros és négysoros versek. A háromsorosak rímképlete a a a; kivételesen lehet a b b is. Mindegyiknek van kétsoros, a 22. versnek négysoros refrénje. A négysorosak rímképlete - a - a, a a a b, a a b a. Ezeknek nincsen refrénjük.

16.

Nyílj meg felhő, hadd vigadjak
a bajoktól szabaduljak
felhő tőled hírt hadd halljak

Jön a felhő esve-kelve
ujjaidnak ezüst éke
miattad kerültem hírbe

Jön a felhő nagy sietve
titkos levél vagyon benne
felelj felhő, mi van benne?

R. Ne szólj bülbül, rózsá tiéd
Isten tudja lányka kié

17.

Éjjel nappal egyre sírok
én kedvesem hogy van vajon
egyre égek, elhamvadok

Mint a kristály fehér teste
szoríthatnám a keblemre
szórakoznék véle este

Jönnél csak el egyszer hozzám
sebemre ha gyógyírt hoznál
nézd el kedves az én hibám

- R. Szánj meg engem, irgalmazzá
ölelj engem, megbocsássál

18.

Egy látással nem érem be
ég a bensőm, nem nyugszik meg
nem tudja az, ki nem szeret

Lány, kertedben rózsá hullott
kedves leány férjet kapott
keblén kendőm piszkolódott

Hennás bárány a kertedben
balodról támadott rád le
kicsiny lányka, jaj kebledre

- R. Hegyek nyögnek én jajomtól
ég a világ sóhajomtól

19.

Reggeli szél már fújdogál
hajfürtjeid himbálgatja
messze van a rózsám útja

Háza van az út elején
anyajegy bal szemöldökén
nem öleltem fiatalként

Háza van a házak mellett
anyajegy egymás mellett
nem öleltem, égnem kellett

Háza van ott, magas sátor
kristályserleg az ő keble
ha haragszol, jer ölembe

R. Rózsámat ha kérdezhetném
nád-derekát ölelhetném

20.

Madár fészket rak a házon
egy rózsám van e világon
türelmes ér a céljához

Rózsám fehér a te kebled
nem irgalmaz a te szíved
tudom, hogy nagy a szerelmed

Piros rózsát nemesítnek
alatta csoportba gyűlnek
mindig szépeket szeretnek

Piros rózsza, tövise van
nekem ma jó szándékom van
mindennap sírhatnékom van

Kert határát most bejártam
rózsámat ott megtaláltam
ez a sorsom, átkaroltam

Magas kertet mind bejártam
neved betűit olvastam
te mit csinálsz, én az vártam

R. Tűrjél szívem, köszöntsél
rossz sorsot elviseljél

21.

Sárga fátylat elröptettem
szeretőmet elvesztettem
sóhajtoztam, tovább éltem

Völgyben öt parát én lelék
fején piros kendőt láték
nem kell nékem ily cselszövés

- R. Játszadozzunk, nevetgéljünk
aztán együtt ölelkezzünk!

22.

Minden szép lány ily kacér-e?
mindnek szeme kékes szín-e?
ölelni titokban kell-e?

Szépem ajka édes víz-e?
szépem foga drágakő-e?
szíve vajon márványból-e?

Jer azt mondtam, legott eljött
nem reméltem, ölelkeztünk
rózsámmal ím összejöttünk

- R. Életemnek élete
öleljelek, jer ide
ölelném a kedvesem
nem fogyna el életem

23.

Szeretődöt reggel mutasd
üdvözetem a lánynak add
vidám napját tudakozzad
ölellek rózsám, kié vagy?

Vékony ágat beoltottam
rózsabimbót megszagoltam
karcsú termetét karoltam
ölellek tündér, kié vagy?

24.

Hold arcodat megszerettem
kivirított rózsacserjém
lelkem téged megszeretett
szeretlek, nem hazudok én

Nárcisz lett a bimbó rózsá
rózsakertben pacsirtaszó
félek, hogy más is öleli
szeretlek, nem hazug e szó

Rózsatested rózsailat
ha kívánod ölj meg engem
szeretlek, nem ámítalak

25.

Mint a víz csobogok, folyok
mindig az útra vigyázok
szerelemre szívet gyújtok.
Gyújtogató csak én vagyok?

Nézd a sorsnak ő játékát
fehér rózsza, a mellkasát
mint ibolya, az ő nyakát.
Fejet hajtó csak én vagyok?

Nézd a sorsnak az írását
tőlem elvett lelkem társát
kendővel törülő írását.
Letörülő csak én vagyok?

26.

Királyi szem hogyha volna
övéhez nem hasonlítna
Szülejmán ha feltámadna.
Szívem vigad, nem csalódik

Folyó vize ha bor lenne
égi madár ha sült lenne
a kocsmá ha helyem lenne.
Szívem vigad, nem csalódik.

Karon sólyom nem vagyok én
rózsám, bülbül nem vagyok én
gonosz szavú nem vagyok én.
Szívem vigad, nem csalódik.

27.

Szerelem tüze meggyújtott
a világgal nem cseréllek
csak mégegyszer lángra ne gyújts
a világgal nem cseréllek

Ne higgy engem hűtelennek
ne légy hozzám igaztalan
más leánnyal nem mulatok
nem cseréllek senki mással

Fehér rózsám ébredj, gyere
mosusszal festődjél most be
a világtól hogyha félnél
Istenben bízz, és csak gyere!

Nézd e leányt, merült kéjbe
hajtott engem szerelembe
mindenki társ nélkül marad
a világgal nem cseréllek

Fehér rózsám ébredj, gyere
mosusszal festődjél most be
sokat jártál már utánam
szívem már nem bírja, gyere!

Fehér rózsám kiválasztám
hív türelmem nem maradt már
a két kebled közti helyen
ássák meg a sírom nekem!

B.

4+3 szótagszámú négysoros versek. Rímképletük leginkább – a – a, de lehet a a a a és a a b a is. Refrénjük ritkán van.

28.

Mentem rózsám kertjébe
gyümölcsös és gránátkert
rózsámtól elválasztó
üdvöt soha ne leljen

Lugasodba nem megyek
kelyhedből nem ihatok
égő szívvel lángolok

R. Kedvesemnek más mestere
nem akad
kádik, muftik fetvákat nem
írhatnak

29.

Ágon körte lengedez
földre hullva mézes lesz
ha vezírnék fia is
mégis lányért epedez

A körtét én felszeltem
szeretőm átöleltem
rózsám mellettem hittem
hát a párnát öleltem

Siess rózsaszál siess
társadtól el ne maradj
ha méreg is megiszom
amit kebled kiizzad

30.

Findzsa a findzsában van
egyetlenem csak te vagy
mástól, naptól titkoltan
a kedvesem csak te vagy

Rózsagyűrű, kösöntyű
karod bájos, jaj nekem
kos kedvestől elváltam
kár érettem, jaj nekem.

31.

Tenger alja tenger volt
a szívem nagy tűzben volt
ki az eszem elvette
egy pajkos leányka volt

Várna város kertjébe
gyertyám tartóba tettem
gyémánt függőt rendeltem
kedvesemnek fülébe

A kendőmön tundra van
a kedvesem itten van
kapum előtt ne menj el
a szívemben nagy seb van

C.

Hatsoros versek, amelyeknek első, harmadik és ötödik sora 4+4 szótagú, a közbeeső második, negyedik és hatodik sora 4+3 szótagú, és csak ezek a páros sorok rímelnek. Rímképlete mindegyiknek - a - a - a. Néhány dalt kivéve mindegyiknek van négysoros, - a - a rímképletű, ritkábban kétsoros refrénje. Igen gyakori versforma.

32.

Két pacsirta szállni akar
fejem felett, ágakra
szegény madár panaszkodik
bimbót nyitó rózsának
az én kedves szeretőmet
hogyan adjam át másnak?

Amely hegyen keresztül mész
hegye-köve inogjon
mely forrásból vizet iszol
ívó csapja száradjon
ha kívülem mást is szeretsz
fehér karod sorvadjon

R. Egy gonosznak, egy zsarnoknak
adtam oda szívemet
odaadtam, de nem kaptam
tőle sose kegyelmet

33.

Mentem rózsámnak kertjébe
nyárson forog a kebáb
lehajoltam reá néztem
láttam holdfény világát
kívülem ha mást is szeretsz
sújtson a négy könyv reád

Mentem rózsámnak kertjébe
jázmin bokor virágzott
hallottam, hogy kedvesem jön
bokrai közt magaslott
nézd az Isten bölcsességét
mily szépeket alkotott

- R. Halljátok barátim jajom
hervad rózsá, sír pacsirta
hervad arcom, mint a rózsá
sír a szemem mint pacsirta

34.

Szerelme mindent belepett
mint a hajnal csillaga
szeretőm térdemre venném
dallanék mint pacsirta
mért ne ölelném barátim
piros arca mint rózsza

Hosszú rózsám termete
ciprusághoz hasonlít
rózsza nyílik két orcáján
fenyőághoz hasonlít
mi lenne ha nem ölelném
rózsám vékony termetét

A rózsámhoz amint mentem
az út vajon havas-e?
kedves után másra lelmi
vajon énram szégyen-e?
szívem mint lángban égő ing
kedves vajon szeret-e?

- R. Elégtem a szív tűzében
lánggal égtem, Allahra
félek, hogy még örültté tesz
e szívtelen leányka

35.

Váratlan est közepette
könnyben ázik két szemem
hej te gonosz, hej kegyetlen
ég és sajog a keblem
már régóta nem láttalak
téged kíván a szívem

Elmerültem szerelemben
még tovább merüljek-e?
ó én szegény szerencsétlen
tengerben elveszek-e?
a rózsámat más öleli
ezt is elviseljem-e?

Mennék hegynek tetejére
mint a bárány bégetnék
kedvesemmel egy lélekkel
mi ketten ölelkeznénk
nem bírom már, gyenge vagyok
élek kötözött kosként

R. Mint szolgáltnak én kedvesem
adjad ki szabadságom
íme a toll, íme ténta
írjad meg a fermánom

36.

Keszkenőm, én csokor rózsám
selyemfonalát fonja
lánykám hamiskás nézése
lelkem testből ugratja
másnak van több rózsaszála
nekem egy is jó volna

Mily balvégzetű fejem van
kőre lépek, nyoma lesz
augusztusban vízbe szállok
baltám nyele jéggé lesz
kilencvenest ha szeretek
kacérkodik, lánnyá lesz

Nem mondtam még neked rózsám
éjfél után ki ne menj
környékünkön sok a tolvaj
elragad az egyike
ha kedvesem nem láthatom
mit sem ér az életem

- R. Melyik fájdalomtól égjek
hegy magasnyi bajom van
szívem szerelembe esett
szeretőmmel harcom van

37.

Tegnap rózsámnak házában
barátkozás elmaradt
szívem zsírja olvadozott
lelkem testben nem maradt
szerelem betegje vagyok
lány nem kérdi bajomat

Ó Istenem, ó én Uram
járhatatlan ez az út
én rózsámat be szeretem
vajon tőlem miért fut?
havonta egyszer köszöntött
most nem teszi, csak elfut

Ó Istenem, ó én Uram
rózsám láttam legénnyel
keblemre sebet nyitottam
egy tollvágó zsebkéssel
kívülem ha más is szeretsz
dobassál meg kövekkel

Ó Istenem, ó én Uram
hadd mondok az igazát
Isten tudja, senki más nem
homlokomnak írását
ha világon csak szép volna
nem találnám a mását

R. Jöjj én oroszlán járásúm
légy te az én angyalom
olyan nagy az én szerelmem
elhamvaszt a sóhajom

38.

Megfogadom, nem szeretek
rajtad kívül senki más
odaadnám ha lehetne
életemnek folyását
bár sok szépet szerettem, de
szívem nem hív senki más

Jöjj csak én mámoros szeműm
most hogy terád ráleltem
beleestem a tüzedbe
hamuvá tettél engem
rég rózsám ha megtudja
nem hagy téged, sem engem

Lábad elé hullottam én
hej gonosz, nem látod-e?
bánatodtól ha meghalok
még akkor sem bánod-e?
piros ajkadról egy csókot
szeretődnek adol-e?

Nem megyek el kapud előtt
nyomassák ki nevedet
mindenfelé én szeretőm
emlegetik híredet
életedre, mondj igazat
ugyan ki a mestered?

Mondjátok meg a rózsámnak
feketébe ne járjon
a kezébe handzsárt fogva
a szívembe ne szúrjon
más öleli a rózsámat
csak a szemem ne lásson

R. Jer, teveled társalogjunk
vagy övé légy, vagy enyém
titkos helyen találkozzunk
mondj le róla, légy enyém!

39.

Azt kérem a teremtőtől
piros arcod ne hervadjon
piros arcod ha elhervad
szépséged így maradjon
szeretőmtől ki elválaszt
vágyához el ne jusson

Ó efendim, ó szultánom
elég követ rám dobtál
gyenge vagyok, nem bírom már
sokszor megkáromoltál
hűségesen szolgáltalak
mily vétekkal vádolnál?

Mért bolyongasz a föld színén
mint a huri leányok
majd előtűnsz, majd meg eltűnsz
mint hajnali csillagok
mikor csak eszembe jutol
mint a jég úgy olvadok

R. Jöjj én kőszívű szerelmem
Isten veled, búcsúzó
bánatodtól megőrültem
már régóta bolyongok

40.

Mint pacsirta foglyul estem
lányka tudja a bajom
módjával egy lányt szerettem
az is nekem fájdalom
ha találnál hozzád illőt
Isten adta irgalom

Ó efendim, ó szultánom
megköveztél elégszer
hiány nélkül szolgálalak
mily hibát követtem el?
Gyenge vagyok nem bírom ki
elkezdtél káromolni

Ó efendim, ó szultánom
hírbe hoztál engemet
a szerelmet nem ismervén
tanítottál engemet
én elérvén a vágyamhoz
megnyugtattál engemet

R. Máshoz hajló lányka lettél
légy a másé mostantól
válás italát kiittam
Isten veled mostantól

41.

Ó efendim szívem szeret
én efendim tégedet
két világért nem adlak én
én szerelmem tégedet
úgy kívánlak, úgy szeretlek
én efendim tégedet

E világot mind bejártam
mást nem fogad be lelkem
világ tele szépségekkel
senkit sem ölel kezem
hiába is kínálkoznak
nem fáj értük a szívem

Kora estétől reggelig
ölelhetném derekad
csókolhatnám gyengéd tested
szívhatnám illatodat
a világot ha adnák is
nem kell nékem csak magad

R. Rubin ajkad serbetjéből
küldjél beteg szívemnek

42.

Hogyne szeretném barátim
milyen csodás hangja van
arcán rózsák nyiladoznak
keblén anyajegye van
ha ma igaztalan is vagy
holnap Isten napja van

Mondják meg a szeretőmnek
díszruháit ne hordja
rózsa arcát kertté téve
fürtjeit szét ne szórja
mondjátok meg a rózsámnak
szolgáját ne kínozza

Ó efendim, ó szultánom
hírbe hoztál engemet
a szerelmet nem ismerve
felgyújtottál engemet
alig hogy elértem vágyam
jaj elhagytál engemet

R. Egy szép lánynak telt poharát
mások előtt kiittam

43.

Ezen kék kupola alatt
társad, rokonod van-e?
jöttél, hogy engem megöljél
kézben fermánod van-e?
ha fermánod meg is volna
rajtam kívül más van-e?

Ma én három szép lányt láttam
eszem vette egyike
eszem vette a fejemből
e szépségnek nézése
lelket lélekért cserélnék
életem egyetlenje

Mai nap egy szép lányt láttam
mily ragyogó hold leszen
félek, hogy enyémnek mondjam
hírbe jut és elveszen
sok szépet szerettem én, de
ettől veszett el eszem

R. Köszönet, elhamd-ül-illah
lelkem újra kedvest bírhat

44.

Nyílj ki ó én mindenségem
a hajnali szél előtt
bár szedhetném nyíló rózsád
vetélytársaim előtt

Elifet bét megtanultam
a nevedet suttoztam
énekelj csak én efendim
a hangodat hadd halljam
tündérekkel fenn az égen
könnyeimet láttassam

- R. Keresem hogy mely országban
jár az én egyetlenem
sorsom végzetem ő lett
élj boldogan kedvesem!

45.

A lelkemből sóhajtottam
felgyújtom e világot
ha igaz jó rózsám volna
elmondanám bajomat
el akarják tőlem venni
az én bájos lánykámat

Mi lett volna, nem lett volna
ismeretség teveled
mióta megismertelek
lásd mi érte fejemet
ellenségem nem irgalmaz
látván hulló könnyemet

Gyere velem sirdogáljunk
keservben és bánatban
annál nagyobb bánat van-e
ha kedvesed mással van
egy gonosz ölébe vette
csókolgatja boldogan

46.

Tündér arcú szép leánnyal
aludtam az éjszaka
hold szépségű szeretővel
aludtam az éjszaka
szerelemmel elém lépett
csókom helye virág lett

Szerelemmel ölbé kaptam
karcsú testét öleltem
narancs keblét csókolgattam
estidőtől reggelig
szeretőmmel mulatoztam
ezen egész hajnalig

47.

Házakat felépítettem
bazároknak elején
rózsákat megérintgettem
ifjúságom idején
kedvesem bár ölelhetném
tizenötödik évén

Házaimnak az elejét
kirakattam kövekkel
a kövekről majd leestem
most immár emeljetelek
szeretőmnek a kedvéért
akár meg is ölhettek

Házaimnak az eleje
kicsinyke víz forrása
szeretőmnek elküldöttem
gyapjúból a ruhája
eljönnek-e majd szép napok
boldogabbak reája?

Házaimnak az eleje
csupa narancs virága
hullik már annak levele
megmarad-e a fája?
ugyan van-e tinálatok
szerelemnek gyógyírja?

Házaimnak elejében
meggyfának bimbós ága
kerestem én, kutattam én
merre van a szobája
hol van ennek a szigetnek
szép kicsinyke oltása?

Házakat felépítettem
én ebben a bazárba
kedvesemet ölelgettem
mások szeme láttára
fülemülék énekeltek
rózsák között trillázva

Hadd vonuljak, most hadd menjek
köztük végtől végig én
hadd mutatom meg tenéked
elválásnak idején
áldozatot érted hozzak
ölelésnek éjjelén

D.

4+4+3 szótagszámú, három- és négysoros versszakokból álló versek. A háromsorosak rímképlete mindig a a a, refrénjük rendszerint kétsoros. Igen gyakori versforma. A ritkább négysoros versek negyedik sora refrén-szerűen ismétlődik.

48.

Jönnek-mennek a szekerek, nyoma lesz
emeld leány salvárodát, poros lesz
látja anyád, ne siess mert beszéd lesz

Jönnek-mennek a szekerek távolból
amit akarsz, veszek neked bazárból
holnap este megint jöjj a szomszédból

R. Add a karod, itt a hajnal csillaga

49.

A forráshoz mentem, és ott leültem
a kendőmet a vízbe merítettem
amit olyan rég kerestem, megleltem

A forráshoz mentem, kút van körülte
elment kedves feje kendőbe kötve
Szülejmán úr szeme vagyon befedve

A forráshoz mentem, völgy van körülte
ölelgetve, csókolgatva a keble
mit olyan rég kerestem, már megelve

R. Eljött az én szeretőm, hát mulassunk!

50.

Egy kedves lányt megint csak megszeret-
tem
a keblemben tizennyolc seb nyílt meg
ebbe az átkozottba beleestem

Sötét szemöldökét íjnak csinálták
fejemből az eszemet kipusztíták
mai nap a szépeket szétosztották

A szemközti hegyek jácintos hegyek
beteg baját nem értik meg az épek
sír a párna, ágyra hullanak könnyek

A szemközti hegyek tölgyerdős hegyek
tölgye fogyott, vize is csak csörgedez
párjukat elhagyók ugyan sírnak-e?

R. Ki szerelmes, raboddá lesz, szánjad meg!

51.

Csónakom az örvény felé sodródik
hullám verdes, a szívem megrázkódik
szeretőmtől az én sorsom elválík

Rózsa-úrnő, mért van benned bánkódás
a Teremtő így húzta meg a tollát
a hitedre, igazat mondj, nem mondj mást!

Rózsa-úrnő, ezt a bajt mért szenveded
a szerelmes szép ifjakat ismered
bár szorítnám a te narancs-kebledet

- R. Két ág ölekezett össze egymásba
én is futnék szeretőmnek karjába

52.

Ne hidd rózsám hogy boldogok perceim
éjjel-nappal búval telnek éveim
azt sem tudom, merre visznek lépteim

Nézd a sorsom miket mívelt, jaj miket
szememből folyattam véres könnyeket
hegyek közé vessem szegény fejemet?

Nézd a sorsom, mit követett el velem
szerelemtől idegenbe vettetem
aki látja, mind azt mondja, kár értem

- R. Megértetném, de nem érted bajomat
jaj efendim, bánatomat, jajomat

53.

Gyöngéd szerelembe jutott a fejem
nappal ábrándom vagy, éjjel az álmom
ezen éjjel hajnalig légy a párom

Szemöldököd fekete, pillád, mint nyíl
járom a világot, párod sehol sincs
ölelnék éjjel én, más vágyam nincs

Hosszú ciprusfánál hosszabb termeted
vékony gallyacskánál vékonyabb derekad
hogyne szeretném szépséges hangodat

- R. Azt hitted lány, hogy érted nem halok meg
ugyan rózsám, engemet mért untál meg?

54.

Szomorúság szállott az én fejemre
nem tudom, hogy ki jött az én helyemre
kívánom, ne teljék benne öröme

Fogadásom, hogy nem hordok feketét
nézd szívemben páros handzsárnak sebét
a szeretőm mással tölti éjjelét

Fehér kémény, fekete füst gomolyog
díszes kertben más pacsirta hangja szól
ne szólj bülbül, bánatom is úgy zokog

- R. Egy kis angyal a szívemet megtörte
elfoglalta, aztán elfelejtette

55.

Hegy tetején gyújtófám nem gyulladt meg
szegény fejem még sohasem nevetett
céljához sok ember meg nem érkezett

Meg ne ríkass, inkább te is nevéssél
vágyadhoz és kívántadhoz elérjél
üdvöt hozó leánykákat szeressél

Kizöldült a mezőknek a füvese
a szépségnek elmúlik az ideje
zsarnok ellenségemnek nincs kegyelme

- R. Vajon van-e a szívemnek balzsama
benned handzsár, bennem meg szív fájdalma

56.

Tavaszi szellőjére rózsák kinyílnak
hulló könnyeim a földre hullanak
rózsájtól elválók így búcsúznak

Mért titkolódsz, a titkodat megtudtam
kertedbe ugrattam, rózsáid loptam
Isten parancsa volt, elszalasztottam

A rózsáját otthagyo sír egy évig
virágoskert viráginak vesztéig
keblem válás lángjai elégetik

- R. Egekig száll pacsirtának panasza
régén lakóhelyük már rózsák ága

57.

Síromat a lányok ássák, szűk legyen
körültem tulipán-jácint kert legyen
nem öleltem, ölelő boldog legyen

A síromat az út mentén ássák meg
a sorsomat a fejfámra írják meg
jövők-menők rólam példát vegyenek

Beteg vagyok, a kórházba bevettek
bevettek és keblemen megsebeztek
pajtásaim rólam példát vegyetek

- R. Ugyan lelkem, nem éltem világomat
miként mások, nem nevettem sorsomat

58.

Szemtől szembe két pacsirta énekel
ne énekelj, a bajom elég nekem
két nagy bánat egymásban így merül el

Két pacsirta vajon egy ágra száll-e?
az az egy ág jaj vajon elszárad-e?
két szerelmes egymással egyesül-e?

Fülemüle a te helyed hegy legyen
körülötted kék jácintos kert legyen
rózsám szeret, vagy nem szeret, jól legyen

- R. Ugyan sorsom, szeretőmmel hozz össze
ha haragszik, hamar békítsél össze

59.

Isten veled te bolond szív, ég veled
fej a párnán, kék a szempár álomban
ha rózsám jön, lásson engem ily bajban

Emír vagy-e, zöld ruhába öltöztél
hóhér vagy-e, a lelkemre bajt hoztál
gyermek vagy-e, más szavára hajlottál

Kacér rózsám te közben mit sétálgatsz
sóhajtozva növekszik a szerelmem
a céломhoz vajon én el jutok-e?

- R. Én elmegyek, a te társad más legyen
napom ábránd, éjjelem álmod legyen!

60.

Szerelmem igáját tettem nyakamra
emeld fátylad, siessél a karomba
rózsámnak mondlak, nem jösz látásomra

Hosszú ciprusfánál hosszabb termeted
vékony gallyacskánál vékonyabb derekad
hogyne ölelnélek, édes a szavad

A tüzem nem lángol, füstöl tubákom
pusztul a kert, fülemüle csak dalol
tavalyi bajomnál rosszabb ma bajom

- R. Türelmem elfogyott, sírok már mindennap
lányok istenénél panaszt teszek egy nap

61.

Nyújtsad asszony szivaromat, gyújtsam meg
kedvesemnek orcájára hadd nézzek
hókeblére sáraranyat illesszek

Egyet megyek, magam mögé tekintek
nézve-nézve a szívemet gyújtom meg
elválást és messziséget szenvedek

Ha fel tudnék pejlovamra szállani
tudnék handzsárt a kezemben tartani
ötszáz lovas sem tudna letiporni

- R. Újból tilos lett szigetnek az útja
újból tilos partjainak a hossza

62.

Két tengernek közepette hajóm van
a szívemben csak bánatom, bajom van
kedves nélkül e világon kim is van?

Fehér lapra fekete írást írok
egy szép leányt csodálkozva bámulok
ő miatta még több helyet bejárok

- R. Nézzétek barátim szívem mivé lett
eszem vette, egészen örültté tett

63.

Kávé lennék, dolapban pörkölődnék
füst ha volnék hegyeken barangolnék
ha ismernék, szeretőt átölelnék

Egy hajóm van, engedtem sík tengerre
kalmár bilyogot vet az ő cikkére
tisztelet szálljon a gazdag szépére

- R. Szegény keblem túrve-túrve vérrel telt
időközben menyasszony lett, híre kelt

64.

Fenyőrózsát tűzöget fel magára
a szép lánynak nincsen gondja másokra
sírva-ríva sóhajtozik utána

Illő-e hogy e dolgokat csinálod
csinálod és bús panaszom nem bánod
nem éntőlem, Istentől lesz bírságod

- R. Sírjon-ríjon és szenvedjen jó soká
sírjon-ríjon, ne nevéssen még soká

65.

Jókedvem van, hírt kaptam a rózsámtól
fülemüle kesereg a bajomtól
elváltam én az én kedves páromtól

Papírt veszek, hogy leírjam bánatom
hegynek is sok a keservem, panaszom
az elmúlás nem való fiatalon

Vágyam támad természetére, hajára
beleszerettem már sok ily leányba
négy fal közé nem lépek be hiába

Teste mosusz és ámbrának illata
kebelembe páros handzsár szúrása
nem pusztulok Arzúval és Kamberral

R. Egy lánykáért szerelembe így estem
őérette hagy égjek el a tűzben

66.

Szemem látta, megszerette lélekkel
sors handzsárját felém dobta élével
ha meghalok, világ szabadul tőlem

Hárman voltunk, hol is van a mi társunk
gonosz végzet forgatja a mi sorsunk
most Istenre marad már a mi bajunk

Dervis vagyok, igaz útra ráléptem
bánatosok segítségére jöttem
keblem régi sebét is felsértettem

Álom miatt a két szemem gyenge lesz
kegyetlen sors mint a víz úgy csörgedez
pajtásom is bús sorsomon kesereg

- R. Igazság, hogy az eleső nem sír már
sírás után új szeretőt nem kíván

67.

Kocsik jönnek, kocsik mennek, nyoma lesz
emeld lányom salvárodát, poros lesz
nappal ne jöjj, szomszéd meglát, híre lesz

Méltó-e a leány nevét kérdezni
illő-e tafota salvárt eltépni
mit akarsz egy éjszakával elérni?

Beteg lettem, a szobában itt fekszek
jobbról-balról orvost hozzám küldjetelek
fogjatek és szeretőmhöz vigyetelek

Beteg lettem, itt őrzöm a szobámat
senki sincs ki kérdezné a bajomat
bánatom van, hozzátok el álmodomat

Beteg lettem, nem látom az utamat
megbántották az én bimbó rózsámat
nem siratják idegenben holtomat

Halál párnájára hajtom fejemet
sajnáljanak a pajtásim engemet
csak az egy Istenre hagyom lelkemet

- R. Nyíljatok hegyek, hazámba hadd menjek
ott van az én kedvesem, hadd lássam meg

68.

Magas hegyen átmentem a bánattól
fülemüle siránkozik jajomtól
csak az imént váltam el a babámtól

Hajnalonként pacsirtaként jajom van
piros arcról szakítandó rózsám van
idegenben ölelendő babám van

Két pacsirta szemtől szembe énekel
ne énekelj, bajom elég énnekem
én Istenem, kedvesemhez vigyél el!

Költő lettem, sarkit, gazelt irkállok
kedvem támad, kedvesemtől búcsúzok
éjjel-nappal nyoma után járkállok

Irnok lettem, éjjel-nappal olvasok
rózsa mellett mint pacsirta dalolok
ne hidd kedves, hogy jó kedvvel sétálok

- R. Bánat enyém, keserv enyém, bú enyém
tudjátok meg, kedvesem már nem enyém

69.

A szerelem helyét kiürítettem
sors kerekét lendítettem, elmentem
szerelmem én tőled távol így estem

Házunk körül körös-körül aratás
feltárt fehér kebled fermán-olvasás
szerelmednek egy csókja már gyógyulás

Házunk eleje köves és fövényes
szeretőmnek küldtem rózsát, levelet
illik-e szeretve hagyni a kedvest?

- R. Másban mi van, bennem is van
szerelmem több náladnál
meghalok, de el nem válok
maradok a rózsámnál

70.

Lépegetvén libben ciprus termeted
szellő bodorítja göndör fürtjidet
járatlan én, bolond szívem felébred

Lepke vagyok, de fényben el nem égtem
szerelem italával be nem teltem
holtom előtt bár ölelném kedvesem

Szemöldökkel, pilláiddal nyilazol
fájó szívbe még több fájást juttatol
csókjaid ezer aranyért árulod

- R. Bánatod a szívemet már átfúrja
amikor öllelek
ne kínozzad a lelkemet halálra
amikor szeretlek

71.

Angyal arcú leánykába szerettem
én a leány szavának rabja lettem
szerelemtől hamuvá el így égtem

Elmentem a szeretőmhöz, nincs otthon
a szívembe nyílnak hegye szúródott
mostanában hírt őróla nem hallok

A mellemre szép díszeket felrakok
a kedvesek csoportjához sétálok
azt ne hidd, hogy kedvtelésből járkálok

72.

Messziről nézéssel vágy nem vehető
éji öleléssel be nem tölthető
kóbor táncosokkal nem élvezhető

Szerettelek téged való igazán
ha kettőt szeretnél egyikét hagyd ám
hej te gonosz dusmán rólam lemondjál

Szerettelek téged ó már régesrég
az én szerettemnek szemöldöke ív
ha megölsz, hát ölj meg, éltem a tiéd

73.

Jajomtól már kizöldültek a hegyek
kinyillottak, díszet öltöttek a kertek
szegény fejem hol sirdogál hol nevet

Szeretőmhöz általmenni lehet-e?
kezet fogva szemben állni lehet-e?
szónak végén megölelni lehet-e?

Nem megyek én, hadd gyógyuljon a sebem
megfogadtam, mindig csak őt ölelem
ha elmegyek, nem marad más, csak nevem

Fiatalon estem ily szerelembe
nem égtem el, tűz nem maradt szívemben
fekete szemöldökű menj előlem!

74.

E világban nem örvendtem sose még
halálomba megnyugodva élek még
rózsámmal nem mulatoztam sose még
erőm nincs már tovább élni, ó egek!

Sors, az én megfogatásom tetszett-e?
sóhajtozván füstöm szállott az égbe
kiskoromtól árva vagyok, az lettem
erőm nincs már tovább élni, ó egek!

Sors, ez az én dolgom neked tetszett-e?
vedd a kendőt, könnyeimet töröld le
ily sok bajba te juttattad a fejem
ifjúságom már elveszett, ó egek!

75.

Senkinek a bajom el nem mondhatom
szívem rólad kinek panaszolkodjak
a fejből elvetted az eszemet
szívem, rólad kinek panaszolkodjak?

Te tetted hogy megszerettem azt a lányt
a szívemben ezerféle seb fakadt
jönne rózsám, meggyógyítna engemet
szívem, rólad kinek panaszolkodjak?

Ha szeretnél, nem hagynál el engemet
meguntattad énvelem az életet
bimbó rózsámtól eltávolítottak
szívem, rólad kinek panaszolkodjak?

76.

Egy széphez én a szívemet kapcsoltam
mi az igaz szerelem azt megtudtam
de sok időt fájdalommal átsírtam
mi az igaz szerelem azt megtudtam

Báránycám ne menj másokkal sétálni
fürtjeidet ne hagyd széjjel zilálni
hamu lettem, hagytál engem elégni
mi az igaz szerelem így megtudtam

77.

Este lett már, az éjszaka közeli
szeretőm ül, és a haját fésüli
lány sértése a keblemet megsebzí.
Szeretőmre ha gondolok, égek én
ó jaj, sírok én

Este lett, az éjjel megint közeli
szeretőm ül, és a nevét betűzi
egy másiknak ölelését keresi.
Éjjelére ha gondolok, égek én
ó jaj, sírok én

Köd leszállott, kedves útját nem látom
nagy bajomra megszerettem, nem bírom
kedves nélkül halál mérégét kiiszom.
Italára ha gondolok, égek én
ó jaj, sírok én

E.

Hatsoros versek, melyeknek első, harmadik és ötödik sora 4+4 szótagú, a közbeeső második, negyedik és hatodik sora 2+3 szótagú, és csak e páros sorok rímelnek. Rímképletük: - a - a - a. Mindegyiknek van négy-soros refrénje.

78.

Daruvadásznak mondjátok
körbe ne járjon
éjszaka a kedvesem jön
senkit ne bántson
emeld leány salvárodát
por rá ne szálljon

Kedvesemhez mikor mentem
utam de sáros
csak az imént ébredett fel
szeme félálmos
van nekem egy szép efendim
szemöldje csábos

Kedvesemhez mikor mentem
utam de ködös
ilyen ködben, ó testvérem
utam de rögös
van nekem egy szép efendim
szemöldje íves

Kedvesemhez mikor mentem
ültem egy kőre
sors írása jaj efendim
száll a fejünkre
ha meghalok, efendim írd
nevem a kőre

Mondjátok a végzetemnek
ne érjen ide
fehér nyakra vágyam maradt
szív ne érezze
nekem csak egy kedvesem van
más ne ölelje

R. Derekam meghajlította
gonosz elválás
kettőnknek nem maradt más csak
fájó vágyódás

79.

Sötét szeműm, szemöldökűm
én elibém jött
én nevetvén e világon
a fejemre jött
tizenötévest szerettem
a kedvemre jött

Mondd el nekem betegséged
én is hadd tudjam
hadd tudjam meg, neked rózsám
erőt kívánjak
hogyha lehetséges lenne
éltem hadd adjam

Ily szomorú búba estem
ne állj előttem
az eszemet te nem hagytad
benn a fejemben
ily szerelmet nem láttam még
ifjú évemben

- R. Szívem neked jutott, jöjj
tűzhely lett a mindenem
szerelemtől van az, hogy
elromlott az életem

80.

A klastromban a dervisek
fény felé néznek
a szívemnek közepében
nagy tüzek égnek
minden fejre a szerencse
reá szállhat-e?

Te egy bégnek a fia vagy
de kettő nem vagy
akármilyen jöttmentnek a
párja nem te vagy
korábban az enyém voltál
mostan kié vagy?

- R. Balzsamot én a szívemre
nem találhatok
vakuljon az ellenség, lányt
nem karolhatok

81.

Mondják nekem, hogy ne sírjak
mért is nevessek?
szemem folyó bús könnyeit
mért is törüljem?
te vagy az én szép kedvesem
miből érezzem?

Mondják nekem, hogy ne sírjak
szívem nincs kőből
a szememből ami folyik
nem könny, vérözön
ami mostan ért engemet
nem első börtönöm

R.   Angyal kárhozottja én
        ó, jaj, segítsetek!
        szerelemtől égek én
        ó, jaj, segítsetek!

Máni dalok

4+3 szótagszámú négysoros versek. Rímképletük - a - a, kivételesen a a b a vagy a a b b. A török népköltészetben igen elterjedt versforma, anyagunkban mindössze 14 szerepel.

A kertbe egy rózsza kell
reá fülemüle kell
magad féle szultánnak
magam féle szolga kell

Völgynek hosszán gesztenye
árnyékot vet fejünkre
barátomnak mondjátok
ne nősüljön semmire

Hull a hó szállingózva
kebáb forog nyársalva
rózsám arcába néztem
mintha holdfény kelt volna

Két réteges leninged
egyikét add el nekem
anyád-apád ne tudja
jer ma éjjel, hálj velem!

Szénfekete kazánok
fekete írást írók
jólétet ne lássanak
kapcsolatunk megrontók

Mánik könyvét nyitottam
nem ismertem, ámultam
de féllábon álltamban
ezeregy mánit mondtam

Égtem, de nem ismerlek
lelkem égett, nem testem
szemem nyitom, csak nézlek
most már mást nem ismerek

Gerlémet elröptettem
rászállt diófaágra
lelkem legyen áldozat
ciprus termetű lányra

Rózsám arcába néztem
álom nem szállt szememre
lányka után járástól
fájás állt a térdembe

Tarka színű a lening
menyasszonyt baj szeretni
hogyha szeretsz, lányt szeress
új várat kell bevenni

A térdünkön lening van
lány az éjjel nálunk van
régén arát szerettem
most a szívem lánynál van

Ez a tarsoly kék verses
öleleztünk bárhogy is
el kell válni mindenkép
akár ha megölnek is

Ajkad hasonlít gyöngyhöz
piros arcod rózsához
szívem adtam én neked
akassz fel, vagy öljél meg

Epekedve nézegetsz
meggyújtod a szívemet
nem vagy kicsi, se nem nagy
éppen hozzám való vagy

Helva-ünnepi dalok

4+4 szótagszámú háromsoros versek. Rímképletük a a és a b b. Egy-egy versben előfordulhat a b a vagy a a b rímképlet is. A helva-ünnep lefolyásának Kúnos által jelzett tagolását megtartottam, de azon belül a dalok sorrendjét némileg megváltoztattam.

Isten nevével elkezdjük
húst forróra felhevítsük
helvához most ezt tegyük

Ha az idő örök volna
az én fánkom ha szép volna
rózsalevél gazel volna

Szétzúzódott, szétzúzódott
az én helvám csinosodott
rózsalevél mind lehullott

Gránátfa nincs gránát nélkül
rózsalevél rózsá nélkül
nincsen fánkom nálad nélkül

Helva fánkja, nincs fonákja
nincsen párja a világon
léleknek kéj, gyönyör, álom

Helva fánkja sírva járkál
gazdájára majd rátalál
egyre jobb helyeket talál

Menjünk agák helvát enni
csak jól rugaszkodjunk neki
áment mondjunk most hát neki

A hajót elindítottuk
hullámokra eresztettük
barátinkat neveltettük

Egyik napon szél fújdogált
kezem-lábam ketté vágta
a vitorlát szakította

Negyven bárka, útra keltünk
vitorlát kifeszítettünk
néhány napra társak lettünk

Hadihajó tengerre ment
a hasznom hej odaveszett
az ellenség örvendezett

Mustrámat kiterítettem
puskámat elkészítettem
hátam ágyúnak döntöttem

Hajómnak három árbóca
legénye oroslán szívű
bárkája pár evezőjű

Jön egy hajó odalentről
fermánya van a pasától
e fánk szalajtat magától

Egy hajó ott jön Sirázból
vitorlája cseresznyéből
fánkot látod mindjárt szemből

A kertekben almafa van
térj magadhoz, ne bámulgass
a társadtól el ne maradj!

A kertekben tulipán van
ne kerüljünk nyelvről nyelvre
nézd mi sújtott a fejemre!

A kertekben paprika van
jöjj emerre, menj amarra
öt-tíz palack szagos ámbra

A kertekben áfium van
helva illat mily kellemes
köztünk egy sincsen részeges

Kertben rózsád ne hervadjon
bajodról senki se tudjon
rajtunk senki ne mulasson!

Isztambulban ott egy kút van
benne milyen édes víz van
minden szépnek nagy ára van

Isztambulban nagy bazár van
a boltjai szemtől szembe
jön a fánk, most jertek ide!

Isztambulnak virágai
Tophánének a bicskái
Galatának táncosai

A fürdőkben facipő van
lépjél bele, járkálj benne
vedd a fánkot a kezedbe!

A lábára csizmát felvesz
lóra felszáll, vadászni megy
társalgása ér ezreket

Lóra tesznek nyeregkápát
sokszor mondunk hazugságot
fánknak mutass te világot

Barátom de megtetszettél
nincsen párod egy hasonló
kinél voltál te tanuló?

Kék ibolya kékségére
igaz Isten egységére
az ellenség vak létére!

Az ajtó előtt ezeket a verseket mondják:

Kíváncozom ily kapuhoz
szóljon benne fülemüle
Fázli aga jer kapunkhoz!

Kapu, kapu, nyílj ki kapu
alul márvány, felül zsalu
jön a helva, nyílj ki kapu

Kávéházban szól tambura
senkinek nincs köztünk púpja
nyitva várjon ajtó zárja

Bimbós rózsát hej kedvelem
kezembe a deftert veszem
helva ütött fejbe engem

Jön a hajó Egyiptomból
vitorlája van gyékényből
ez a fánk felugrat székből

Szántóvetők magot vetnek
nem tudják, mi van szívembe
hát csak legyen béke nektek!

Mutató ujj tollat fogjon
ezernyi szó Korán szóljon
béke nektek, ez hangozzon!

Az ajtó elé érkezvén, amint átadják a fánkot, egy kissé megállanak, és ezeket a verseket mondják:

Dolgomat már befejeztem
sarokba mentem, leültem
ezt a fánkot eléd tettem

Házigazda most számolgat
egy szőrszálat negyvenért ad
helva-evő kárt nem láthat

Vedd a fánkot, áldott legyen
nem veszed is, üdvöd legyen!

Ahhoz képest mondják a verseket, ahányadszorra hozzák:

Mirini kicsim mirini
az egyiket ő vette át
megettünk az első helvát

Javát kicsim, csak a javát
öledben pacsirta szóljon
megettük a másodikát

Macsini kicsim macsini
csókolom a kicsinyke szád
ettük a harmadik helvát

Hős lesz az én kicsim, hős lesz
szava nekem bánatra lesz
most a negyedik helva lesz

Misini kicsim misini
szívébe vette a társát
ettük az ötödik helvát

A házunkban macska vagyon
nem tud hot-ot, se nem szedi-t
e helva lett a hetedik

Aztán ezeket a verseket mondják:

A kertekben kutak vannak
régik szokása gazdánknak
fánkot vetted, vidd magadnak

A kertekben szilva érik
a kertekhez csak ez illik
ezt úgy hívják nu je minik

A kertekben pisztácia
szobáitok mind bejártuk
ezt a fánkot néked hoztuk

A kertekben sok mogyoró
fái alatt mi megálltunk
ilyen fánkot néked hoztunk

A kertekben kántálás van
ha haragszol, hát szétszakadsz
helvát készíts, leszel szabad

A kerteknek széle csalit
terítsetek ott szőnyeget
helvához végy lépes mézet

A kertekben vagyon fegyver
a fejedben gyűjtsd az eszed
a helvát így készítheted

Megjött a fánk hej pajtások
készen álljon a fánk vevő
hadd láthassa meg a néző

Kendőm vége rojtosodva
a verseim handzsár, bicska
fánkot tőled most ki kapja?

Vedd a fánkot légy rá büszke
nem áll szóba a fánk veled
barátink kérnek serbetet

Fánkunk felett egy gyertya van
benne össze-vissza liszt van
ki nem kapott tőlünk fánkot?

Helva fánkja sorban halad
megpillantván gazdát választ
meg ne ijesz, mert elszalad

Balta nyelét lenyeletik
szíjastól visszakéretik
a helvát elkészítettik

Bülbül rózsát megszeretett
gazda, vendég húséges lett
ez a fánk hozzád méltó lett

Legfőbb virág e szép rózsza
tökéletes mestert találj
tepsiket megtöltsed jócskán

Szeme festett természettől
előtte kell tisztelegni
fánkot neki kell átadni

Kocsival jön tövises fa
tövis magját mind elszórjad
dolgod elmúlt, csendben maradj!

Kazánosok üstöt vernek
köztünk pásztorok nincsenek
add a helvát, pénzt kereshetsz

Órádnak a szelencéje
hosszúra nyúlt idő közbe
kérdézzétek, van-e pénze?

Kertekben van a hilinkó
gazdánknak a kedve fogyó
holnap vesz pénzt a váltótól

Gazdánknak megnőtt a kedve
nagy lett aztán az értéke
meglett aztán a fánk helye

Atyád otthon született-e?
a gombjai ezüstök-e?
helvát sütni nagy dolog-e?

Atyád otthon mostoha-e?
a gombja hát cinből van-e?
helvát enni vaj könnyű-e?

Hadzsi, hadzsi, lelkem hadzsi
fejeden arany korona
édes-keserű a helva

Efendi olvastat írást
hodzsa köztünk nincsen egy se
a kérdésem: melyik este?

Hívd meg őket eljöjjenek
meghívottak örüljenek
tudják meg mind, melyik este

Iskolánknak a hodzsái
megtanítnak a betűkre
szombat napján jövő hétre

Amikor a fánkért jönnek, ezt éneklük:

Bismilláhhall keltünk útra
köszöngettünk jobbra-balra
bolyongva leltünk kapura

Vágyakozva hozzád jöttünk
beszélgessél mostan velünk
helvát idehozzál nekünk

Agától jött a fánk nekünk
vígga tette az életünk
milyen helvát csinált nekünk

Adjál gyertyát hadd gyújtom meg
ily szép fánkot hadd nézhessek
szárnyat Isten, repülhessek

Dobtunk fánkot a tengernek
ház nekidől a pillérnek
helva marad a szívünknek

TÖRÖK SZAVAK
ÉS KIFEJEZÉSEK

A címszavak után zárójelben közlöm azon daloknak a sorszámát, amelyekben előfordulnak. A Mánidalokat M betűvel, a helva-ünnepséggel kapcsolatos dalokat H betűvel jelöltem.

abdeszt (1) – A napi ötszöri ima előtti szertartásos mosakodás. Perzsa eredetű szó, a perzsa *āb* 'víz' és *dest* 'kéz' összetételéből keletkezett. Mai török alakja *aptēs*.

Adakále (3, 4) – A sziget neve csak ebben a két versben fordul elő. Ismertetését lásd a bevezetőben.

áfium (H 19) – Ópium; maszlag. Az áfium szót a költő Zrínyi Miklós műve tette ismertté a magyarban, de mára már elavult, kiszorította a nemzetközi használatú ópium. Mindkét szó a görög *ópion*-ból származik. Mai török alakja *afyon*.

aga (13; H 7, 29, 74) – A török szó ősi jelentése 'idősebb fivér, bátya; úr'. A régiségben többféle katonai és közigazgatási személy megtisztelő címe volt, majd jelenthette a nagytekintélyű, vagyonos, földdel bíró személyt. Mai török jelentése is 'úr, gazda; valamely közösség vezetője'. Írott alakja *ağa*, kiejtve *aa*.

Aljon dombja (13) – *Aljon*-nak hívták azt a magaslatot, amely a szigettel szemben a magyar partokon áll (Kúnos 14. jegyzete). Egy 1918-ból származó vázlatos térképen Allion hegy néven szerepel. Török neve *Alion dađı* 'Alion hegye'.

Allah (34) – Allah, az egy igaz isten a mohamedán hitvallásban. Arab eredetű, vö. arab *Allāh* 'az Isten' (< *al* névelő és *ilāh* 'isten').

ámbra (65; H 18) – Egyfajta illatos, viaszszerű anyag, amit egy cetfajta belének váladékából nyernek. Nemzetközileg elterjedt vándorszó, a magyarba a középkori latinból, majd később a németből került. Török alakja *amber*, ami az arab *anber* átvétele.

Arzú és Kamber (65) – A török-perzsa népi irodalom egyik elbeszélésének hősei, akiket az egymás utáni vágyakozás pusztított el.

bazár (1, 3, 4, 47, 48; H 2) – Keleti városokban üzletekkel teli utca, piac. Végső soron perzsa eredetű szó (vö. perzsa *bāzār*), amely minden európai nyelvben megtalálható; a magyarba a németből vagy a franciából kerülhetett a 19. században. Mai török alakja *pazar* és *bazar* .

bég (80) – A török szó ősi jelentése 'úr, gazdag, előkelő ember'. A magyarba a hódoltság idején került, s leginkább katonai tisztségnévként, a hadsereg tisztjeit jelölte, de közigazgatási tisztségviselők nevében is előfordult, s mint ilyen leginkább a *szandzsák* 'török katonai és közigazgatási egység' (nagyjából a mi megyéinknek megfelelő terület, körzet) vezetője volt. A török szó mai alakja *bey*, egyszerűen urat jelent, s mindenkinek kijáró cím, pl. *Hasan bey* = Haszán úr.

Belgrád (2, 11) – Nagyváros a Dunába ömlő Száva torkolatánál. Török szövegünkben *Beligrad* alakban fordul elő. A szláv *bel* 'fehér' és *grad* 'vár, erődítmény' összetételéből keletkezett, jelentése «Fehérvár». Korábbi neve Nándorfehérvár volt. Ma Szerbia fővárosa, szerb neve *Beògrad*.

biszmilláh (H 72) – A mohamedánok cselekvés előtti szólása, jelentése 'Allah nevében' vagy 'Allah nevével'. Arab eredetű kifejezés, vö. arab *bismilláh* 'ua.'

Bosznia (5) – A Balkán félsziget középső, nyugati részén fekvő terület és ország. A törökök már a 15. század közepén meghódították. Lakóinak nagy része felvette az iszlám vallást és eltörökösödött. 1878 és 1918 között az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott. Török szövegünkben *Bosna* néven fordul elő. Ez a terület eredeti neve, ami a rajta keresztül folyó *Bòsna* folyó nevéből származik. A magyar régiségben is előfordul *Boszna* vagy *Bosnya* néven. A Bosznia latinosított alak; végződése a Hungaria, Croatia-féle országnevek mintájára alakult.

Budin (2), Budavár (1) – Buda török *Budin* neve a szerb *Budin* átvétele; tulajdonképpeni értelme 'Budáé'.

Budavár törököktől való visszavételét (1686) egy *Budin türküsü* 'Buda dala' nevű hosszabb dalciklus éneklimeg, amiből gyűjteményünkben mindössze hét versszak szerepel.

bülbül (16, 26, 54; H 58) – Csalogány, fülemüle, általában valamely szép hangú énekesmadár. A török népköltészetben igen gyakran szereplő szerelem-madár. Másodlagosan jelentheti a szép hangú kedvest is. A törökben perzsa eredetű; vö. perzsa *bulbul* 'ua.' – Fordításunkban a kétszótagú bülbül mellett alkalmaztuk a háromszótagú pacsirta (2, 10, 25, 33, 34, 35, 40, 50, 58, 59, 68; H 40) és a négyszótagú fülemüle (1, 47, 60, 65, 68; M 1, H 29) szót is.

cserkesz (1) – Népnév. A kaukázusi nyelvcsaládba tartozó cserkeszek egy északkaukázusi népcsoport tagjai, de nagyszámban élnek Törökországban, Szíriában és más keleti országban is. A cserkesz név végső forrása valószínűleg a 'sas' jelentésű osszét *coergoes*, amely a perzsán keresztül (vö. perzsa *čärkäs*, *čirkäs*) került a törökbe, ahol mai alakja *čerkes*, *čerkez*. Nemzetközi szóként ma mindenhol megtalálható, a magyarban a török hódoltság idején vált ismertté. Saját nyelvükön a cserkeszek *adygé*-nek nevezik magukat.

defter (H 32) – A hódoltság korában a török adó-lajstromot jelentette, mai jelentései 'pénztári napló, regiszter', vagy egyszerűen 'füzet'. A szó végső forrása a görög *difthéra* 'bőr, pergamen; oklevél, könyv', amely valószínűleg arab-perzsa közvetítéssel került a törökbe.

dervis (1, 66, 80) – Muszlim szerzetes, dervis. Eredeti jelentése 'alázatos, igény nélküli koldus; szegénységet elfogadó (ember)'. A törökben perzsa eredetű; vö. perzsa *derviš* 'ua.'

dolap (63) – Alapjelentése 'fából készült szekrény', de gyakori 'valamely fából készült forgó szerkezet, csörlő' jelentésben is. Anyagunkban kávédarálót jelent. A törökben arab eredetű; vö. arab *dulāb* 'ua.'

dramm (13) – Régi török pénz- és súlyegység, a görög-latin eredetű *drahma* rövidült alakja. Végző forrása a görög *drachme*. Anyagunkban pénzegységet jelöl.

dusmán (72) – Ellenség, rosszakaró, melléknévként: irigy, rosszindulatú, ellenséges. A törökben a perzsa *dušmān* 'ua.' átvétele; mai török köznyelvi alakja *düşman*.

dzsámi (1, 7) – Magasabb rangú mohamedán templom, dzsámi. A törökben arab eredetű; vö. arab *jami* 'ua.' (< *ĵama* 'a' 'összegyűlni'). Anyagunkban a budai és adakálei dzsámik fordulnak elő.

efendi (27, 40, 41, 42, 44, 52, 78; H 69). A régiségben általában a tanult emberek megszólítása: 'úr, uram'. Lényegében ma is ezt jelenti, kibővítve az 'előkelő úr; jötevő; tiszteletreméltó, megbízható ember' jelentéssel. A népi költészetben a kedves, szeretett személy megszólítása is lehet, rendszerint *efendim* 'uram' vagy 'úrnőm' alakban és jelentésben (ehhez lásd még a *szultánom* kifejezést is). Görög eredetű szó, a görög 'áféntes' 'úr' vocativusi alakja az *efendi*.

elhamd-ül-illah (43) – Arabból átvett török szó-lás, jelentése 'hála Istennek'. Törökösebb, mai formája: *Allah 'a şükür* 'hála legyen Allahnak'.

elif-bé (44) – Az arab írás ábécéje: *elif* az ábécé első betűje (alfa), *be* az ábécé második betűje (béta).

emír (59) – Az emír szónak több jelentése van. Ez a szó illette meg a próféta leszármazottjait, akik származásukra való tekintettel zöld turbánt viseltek. Később, a török állami és közigazgatási apparátusban előljárót, vezetőt, tisztet jelentett. A napjainkban használatos szó az araboknál és más mohamedán népeknél egy törzs, város vagy más közigazgatási egység fejét, illetve az emírség legfőbb emberét, magát az emírt jelöli. Anyagunkban a legelső jelentésben szerepel. A török nyelvben arab eredetű; vö. arab *emīr* 'ua.'.

Fázli aga (13; H 29) - A sziget legnépszerűbb embere. Kúnos két alkalommal is megemlíti. A Néprajzi Társaság 1891 febr. 28-iki ülésén a helva-ünnepségről tartott beszámolójában ezt írja: [a sziget lakói] „apjoknak tekintik úgyszólván Fázli agát, a sziget leggazdagabb lakóját”. 1906-ban megjelent, fő munkájában pedig ezt mondja: „Fázli aga, a szigetbeliek egyik tekintélyes embere, ugyanaz aki a szabadságharcz idejében a menekülő magyarokat a török határra kísérte” (15. jegyzet). Lehetséges-e, hogy 1891-ben még élt ez a Fázli aga? Vagy csak a néphagyomány azonosította a két Fázli agát? – A Fázli, (törökül *Fazli*) személynév arab eredetű; vö. ar. *Fadlī* egy arab törzs neve, eredeti jelentése 'jótevő, kegyes' (< arab *faḍl* 'jótett, kegy')

fermán (36, 43, 69; H 14) – Eredetileg a szultán írásos parancsa, rendelete, később más hivatalos személy parancsa, rendelete, utasítása. A törökben perzsa eredetű; vö. perzsa *fermān* 'parancs, rendelet'

Fetiszlám (4) – Török erődítmény a Duna jobb partján Kladovo mellett; ma Kladovo egyik városrésze. A *Fetiszlám* név arab eredetű, jelentése 'az iszlám hódítása, győzelme'. Előzménye az arab *fath* 'hódítás' és *islām* 'iszlám' birtokos jelzős szerkezete; vö. arab *fath-ul-islām*, illetve perzsa *fāth-i islām* 'az iszlám hódítása'. Az elnevezés az erődítmény törökök általi meghódítására utal.

fetva (28) – A *mufti* vagy más egyházi személy írásos véleménye, határozata, igazolása. Arab eredetű; vö. arab *fetvā* 'ua.'

findzsa (30) – Rendszerint porcelánból készített, gömbölyded alakú, gyakran finoman kiképzett fémtartóval is ellátott kávéscsésze. A törökben perzsa eredetű; vö. perzsa *finjān*. A magyar findzsa alak úgy jött létre, hogy a magyar nyelvérzék a török hódoltság alatt nyelvünkbe került findzsán alakot ragozott alaknak érezte, ezért findzsa alapszót vont el belőle.

fosztán (10) Ujjatlan köntös, női kabátka. Jelölheti azt a posztó- vagy barhetféle anyagot is, amiből ez a felső ruha készült. Végső forrása Kairó egyik elővárosának arab *Fuštāt* ~ *Foštāt* neve, ahonnan ez a kelme-fajta származik. A hódoltság ideje alatt nálunk is igen gyakran alkalmazott kelmeféle volt, fosztán alakban ma is megvan nyelvjárásainkban.

Galata ((H 23) – Isztambul egyik városnegyedének neve, az Aranyszarv-öböl északi oldalán. Az elnevezés eredete nem tisztázott. *Galata* a 13. század óta a genovaiak autonóm kolóniája volt.

gazel (68, H 2) – A klasszikus arab-perzsa-török irodalomban gyakori lírai versforma. A szó arab eredetű; vö. arab *ġazel* 'ua.'

hadzsi (H 68) – Mohamedán zarándok, aki a vallási előírás alapján elzarándokolt Mekkába, s elvégezte az előírt szertartást a Kábe-kő körül. A török szó előzménye az arab *ħajj* 'ua.' (< *ħajj* 'zarándoklat').

handzsár (38, 54, 55, 57, 61, 65, 66, H 57) – Ívelt pengéjű, kardszerű rövid fegyver. Markolata rendszerint ezüstözött vagy aranyozott ötvösmunka volt, övbe dugva vagy akasztva viselték. Arab-perzsa eredetű elnevezés; vö. arab *khanġar* > perzsa *khanġar*, *khanġer* > török R. *hancar*, *hanġar*, mai török *hanġer*.

helva (H 1, 3-7, 19, 32, 37, 39, 41, 42, 43, 47, 49, 50, 51, 56, 57, 62, 66, 67, 68, 73, 74, 76) – Búzalisztból vagy búzadarából vajjal vagy olajjal készült mézes, diós, mandulás keleti édesség. A helva-ünnep leírását lásd a bevezetőben. Maga a *helva* szó arab eredetű; vö. arab *ħelwā* 'ua.'. – A magyarban nem teljesen ismeretlen a szó, mivel a szerb *ħalva* szó átkeült a déli nyelvjárásainkba, származéka, a *ħalvadzsia* 'halva-árus' pedig már egy 17. századi forrásainkban is előfordul.

henna (18) – Sárgásfehér vagy téglavörös virágú fűzényféle délszaki cserje (*Lawsonia inermis*), és

ennek leveleiből készült (haj)festék. A menyasszonyok kezének és lábának kifestése hennával a házassági ceremónia része a muszlim országokban. A henna szó nemzetközileg elterjedt, forrása az arab *hinnā*, mai török alakja *kına*.

hodzsa (H 69, 71) – Mohamedán pap, hitoktató; mester, tanító. A törökben perzsa eredetű; vö. perzsa *khwāje* 'ua.'. A magyarban a török hódoltság idejéből ismert régies szó.

hot (H 44) – Jelentés nélküli, szótagpótló szó. L. még *szedi*.

huri (39) – A mohamedánok hite szerint gyönyörűséges, örökké fiatal nő a paradicsomban. Nemzetközileg ismert szóvá lett. Végső forrása az arab *hūr* 'fekete (gazella) szemű nők, paradicsomi nők'. Ebből lett a perzsa *hūrī* 'egy' *huri*

Isztambul (H 21, 22, 23) – 1453-1923 az Oszmán-Török Birodalom fővárosa. Korábbi neve Konstantinápoly és Bizánc volt. Mindhárom elnevezés görög eredetű: *Bizánc* < görög *Byzantion*, Konstantinápoly < görög *Konstantinopolis*, Isztambul < görög *eis tén Pólin*'.

Kába (1) – A mekkai mecset udvarán álló Kábe-kő, az iszlám vallás legszentebb helye. Ide zarándokolnak el minden évben a holdév (*dzul-hiddzsa*) havának első tíz napjában a muszlimok milliói, hogy teljesítsék a Korán előírását (lásd a *hadzsi* szót is).

kádi (28) – Mohamedán bíró, kádi; törvénytudó személy. Arab eredetű szó; l. arab *qāḍī* 'bíró' (< *qaḍā* 'eldönt, befejez').

Kasztel (4) – Így nevezték azokat a tornyos kőfallakkal körülépített kaszárnyákat, melyek a sziget közepén, és a vele szemben átellenben levő dunai partokon a sziget védelmére szolgáltak. *Palanka* néven is ismertek voltak (Kúnos 2. jegyzete). Ez a szó a német *Kastell* (< latin *castellum*) szóból származik. A magyar

palánk 'gerendákból, cölöpökből, vesszőfonadék közé döngölt földből épített védőfal; így épített erőd' szintén a németből való, a *Palanka* pedig ugyanennek a szerb alakja. Végső forrásuk a görög *fálanx*.

kebáb (33, M 3) – Forgó nyárson víz nélkül süített hús. Előzménye az arab *kebāb* 'ua.'. Mai török alakja *kebab*.

kible (1) – A mohamedán templomok Mekka felé néző oldala. Itt található az imafülke, a *mihrāb*. Előzménye az arab *qible*, mai török alakja *kible*.

Korán ((H 35) – A mohamedán vallás szent könyve, a *Korán*. Előzménye az arab *Qur'ān*, népiesen *Qor'ān* (< *qor'ān* 'előadás, recitálás' < *qara'a* 'recitálva felolvas, előad').

macsini ... macsini (H 41) – Értelem nélküli szóalak, és csak arra való, hogy a következő sor *ičini* szavának rímként szolgáljon (Kúnos 20. jegyzet).

máni (M 6) – A török népköltészetben a leggyakrabban használt négysoros, szótagszámlálós vers. Kúnos «gondolatdal»-nak nevezi (18. jegyzet), minden bizonnyal a 'valaminek az értelme' jelentésű, de arab eredetű, török *mana* (kiejtése *māna*) szóval hozva kapcsolatba a török *mani* (kiejtése *māni*) szót.

Mehmed szultán (1) – II. Mehmed, aki 1453-ban elfoglalta, s a birodalom székhelyévé tette Konstantinápolyt. Hódításai alapján a «*Fātih*», azaz «Hódító» díszítő jelzőt kapta. Neve gyűjteményünk első versében, a Buda elvesztését sirató versben fordul elő.

mirini ... mirini (H 39) – Értelem nélküli szóalak, és csak arra való, hogy a következő sor *birini* szavának rímként szolgáljon (Kúnos 20. jegyzet).

misini ... misini (H 43) – Értelem nélküli szóalak, és csak arra való, hogy a következő sor *ešini* szavának rímként szolgáljon (Kúnos 20. jegyzet).

mosusz (27, 65) – A pézsmaszarvas (*Moschus moschiferus*) prosztatamirigyében termelődő

pézsmamirigy váladéka, aminek sajátos pézszma illata van. Illatszerekben rögzítőként alkalmazzák. A *mosusz* nemzetközileg ismert szó, a pézsmaszarvas latin nevéből származik. Török megfelelője *misk*.

mufti (28) – Mohamedán jogtudós, jogi tanácsadó; bíró. Írásos határozata a fetva. Arab eredetű szó; vö. arab *muftī* 'ua.'. Nemzetközileg ismert szó, a magyarban különösen a tréfás színezetű főmufti kifejezésben maradt fenn. Mai török köznyelvi alakja *müftü*.

négy könyv (33) – E négy könyv a következő: *tevrāt* (*pentateuch*), *zebur* (zsoltár), *inžil* (evangélium), *kur'an* (*kōrán*) (Kúnos 5. jegyzet). A *pentateuch* Mózes öt könyvét tartalmazza, *Zebur* a Zsoltárok könyve, *Inžil* a keresztény Evangélium arab-török neve, a Korán pedig a mohamedánok szent könyve.

nu je minik (H 46) – Értelem nélküli szavak, és csak arra valók, hogy az előtte álló *lājik* szóra rímeljenek (Kúnos 20. jegyzet).

Orsova (4. 7, 10, 13) – Város az Al-Duna bal partján a Cserna patak torkolatánál. A várostól 8 km-re található a Vaskapu. Orsova a törökök elleni déli végvárrendszer fontos része volt. 1520-1718-ig a törökök uralták. A 18. században a védőerőmű-rendszer kiterjedt a szemközti partra és Adakále szigetére is. Orsován ásta el a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket Szemere Bertalan miniszterelnök két társával Törökország felé menekülve (1849 aug.). 1919-ig Magyarországhoz tartozott. A Vaskapu kijáratánál 1978-ban román-jugoszláv vízerőművet építettek, és a Duna vízszintjét gáttal megemelték, ennek következtében a régi város víz alá került. A mai város a régitől északra épült fel (Magyar Nagylexikon 14:256). – A város neve – az *-ova* végződés alapján – kétségtelenül szláv eredetű, de alapszava vitatott. Egyesek szerint a régi magyar *Uros*, *Oros* személynév, mások szerint a szláv *V.rš*, *Vrš* személynév lehetett az előzménye. Mai román neve *Orșova*.

para (21, H 14) – Török aprópénz, váltópénz. Vég-ső forrása a perzsa *pāra* 'darabka, törmelék, morzsa'. Eredeti jelentése a törökben is ez volt, a mai törökben a vele azonos eredetű *parça* szó jelenti ugyanezt. Aprópénzként ma is használatos nemcsak Törökországban, hanem egyes balkáni országokban is. A török hódoltság idején nálunk is ismertté lett, s a *para* szóból alakult ki ma is használt *parányi* 'nagyon kicsi' és *parány* 'nagyon kicsi valami' szavunk.

pasa (H 14) – Az Oszmán-Török Birodalomban a tartomány (*vilayet*) közigazgatási és katonai vezetője, kormányzója volt. Ilyenek voltak pl. a budai pasák. A török *paša* a perzsa *pādišāh* 'perzsa uralkodó, padisah' megrövidült alakja. De már a hódoltság idejében összekeveredett az egyes katonai egységek vezetőit jelölő török *baši* 'valaminek a feje' jelentésű szóval, így jöttek létre a *basa* és *pasa* változatok.

salvár (10, 48, 57, 78) – Nagyon bő, buggyos nadrág. Régen férfiak is viselték, ma már csak a nők öltözkékéhez tartozik. Perzsa eredetű, vö. perzsa *šalwar* 'ua.ʹ

sarki (68) – A klasszikus arab-perzsa-török irodalomban négysoros, időmértékes versfajta. Előzménye az arab *šarkī*. Népi irodalmi megfelelője a török *türkü* szótagszámlálós versfajta

serbet (41; H 54) – Cukorral édesített gyümölcs-léből készült hűsítő ital. Nemzetközivé vált szó, a magyar régiségben is gyakran előfordul. Előzménye az arab *šerbet* 'ua.ʹ

Siráz (H 15) – Város Irán déli, középső részén. Ősi gyümölcskultúrájáról, borairól, rózsaligetéről, kertjeiről híres. Itt született a perzsa irodalom két jelentős költője, Szádi és Háfiz.

szedi (H 49) – Értelem nélküli szótagpótló szó. L. még *hot*.

szerdár (1) – Hadvezér, generális. Így nevezték a török hadsereg főparancsnokát is azokon a hadjáratokon,

amelyeken a szultán személyesen nem vett részt. Esetünkben a Budavárát védő török sereg fővezérééről van szó. A török *serdār* szó perzsa eredetű; a perzsa *sār-dār* 'generális, parancsnok' szó pedig a *sār* 'fej' és a *dār* 'tartó' összetételével jött létre. A hódoltság ideje alatt igen csak ismert szó volt a magyarban is.

Szülejmán (26) - A magyar történelemből is jól ismert I. (Nagy) Szulejmán, aki 1541-ben elfoglalta Budát. Birodalomszervező munkája után a *Kānūnī* «Törvényhozó» díszítő jelzőt kapta. – A 49. versben szerepel egy *Szülejmán úr* is, a *Szülejmán* név ugyanis igen gyakran használatos a törököknél. Maga a név héber eredetű, a bibliai Salamon király neve az arabban *Sulaimān*, ami a törökben *Suleymān*, *Süleymān*, népiesen *Sulimān* alakot öltött.

szultán (1, 39, 40, M 1) – A török császár címe és rangja. Valamely más muszlim uralkodó címe és rangja is lehet, de anyagunkban és általános nemzetközi használatban is a török császár elnevezése. Arab eredetű szó, vö. arab *ṣultān* 'uralkodó'. A török népi költészetben a kedves megszólítása is lehet, rendszerint szultánom alakban (40, 42). (Lásd még az *efendim* kifejezést is.)

tambura (H 30) – A lantéhoz hasonló, hosszú nyakú pengetős hangszer. Török alakja *tambur*, de népiesen van *tambura*, *dambura* alakja is. A hosszabb, *-a*-ra végződő alakváltozatok a szerbből valók, vö. szerb *támbura*. Végső fokon a szó arab eredetű; vö. arab *ṭunbūr* 'ua'.

Terzi völgye (13) – Kúnos 13. jegyzete szerint a *Terzi deresi* 'Szabó völgy'-et jelent (*terzi* szabó + *dere* völgy). Ez volt a neve egy hosszan elnyúló völgynek, mely a szigettel szemben lévő szerb partoknál húzódott.

Topháne (H 23) – Isztambul egyik negyedének a neve, amely az egykori ágyúöntő helyről kapta nevét. A török *tophane* összetett szó; elemei a *top* 'ágyúgolyó'

és a *hane* (< perzsa *khāne*) 'hely, műhely'. – A *top* szót lásd még a *helva* szóval kapcsolatban a bevezetőben is.

Topkapu (14) – Az Isztambul európai oldalán húzódó régi városfal egyik kapuja. Összetett szó; elemei a *top* 'ágyúgolyó, ágyú' és a *kapu* (mai török alakja *kapı*) 'kapu'. Jelentése tehát «Ágyú(s) kapu».

Tufár, (> *tufári*) (13) – Község a Duna mentén, Orsovától északkeletre. 1919-ig Magyarországhoz tartozott, magyar neve *Tuffár*, német neve *Tuffier*, román neve *Tufāri* volt. Ezek a nevek feltehetőleg a 'vulkáni eredetű, laza, lyukacsos közeg' jelentésű *tufa* szóval vannak kapcsolatban. Az adakálei férfiak fát vágni jártak *Tufárba*.

tugra (31) – A török szultánok kalligrafikus névjegyje a szultáni okiratokban. Ez a jel rajta van a pénzekben, a szultáni épületek és intézmények kapuján is.

Tuna – A Duna török neve. A 2. népdalnak *Tuna türkü*sü «Duna dala» az ismertebb neve.

türkü – Szótagszámlálás török népdal. Az ősi *Türk* népnévhez kapcsolódó arab *-ī* melléknévképzővel alakult *türki*-ből magánhangzó illeszkedéssel lett *türkü*.

Várna (31) – Város Bulgária keleti részén, a Fekete tengeri Várnai öböl északi partján. A város az öbölbe folyó *Vran* 'Fekete folyó' bolgár nevéből kapta nevét.

vezír (29) – Az Oszmán-Török Birodalomban államminiszter, a szultán közvetlen tanácsadója. A szultán után a birodalom legmagasabb katonai és közigazgatási méltósága. Arab eredetű szó, amely feltehetőleg perzsa közvetítéssel került a törökbe; vö. perzsa *wāzīr* 'ua.' < arab *wazīr* 'vezető, miniszter' (< *wazara* 'miniszterré lenni' vagy 'miniszterré kineveztetni'). Nem keverhető össze a magyar *vezér* szóval, ami ősi finnugor eredetű származékszó a *vez-* igetőből.

Vidin – Város Bulgária északnyugati részén, a Duna jobb partján. Területén már az i.e. 3. században kelta erődítés (*Dunonia*) épült, amely a római

korban Bononia néven a dunai védrendszer része lett. Közel ötszáz évig (1396-1878) a törökök birtokában volt. 1849-ben Kossuth Lajos és vele együtt mintegy 3700 menekülő társa érkezett Vidinbe, ahol két és fél hónapot töltöttek, amíg Kossuth tovább utazhatott törökországi száműzetésének végleges színhelyére, Kutahyába.

Tartalom

Bevezetés.....	5
Népdalok	19
Múltidéző énekek	20
Szigetünk	23
Szerelmes dalok.....	34
A./ 4+4 szótagszámú versek.....	34
B./ 4+3 szótagszámú versek.....	42
C./ 4+4 és 4+3 szótagszámú versek.....	45
D./ 4+4+3 szótagszámú versek	61
E./ 4+4 és 2+3 szótagszámú versek	79
Máni dalok	84
Helva-ünnepi dalok.....	87
Török szavak és kifejezések	97

